

attributa. Ineditas tamen in illo Sancti Galli codice 21 deprehendit Mabillonius, ex quibus duodecim 12 in tom. I *Musei Ital.* divulgavit. Sex tantum in schedis viri doctissimi reperimus, quas hic dare peropportunum nobis visum est.

ANDREAS GALLANDIUS.

Tom. IX *Biblioth. vet. Patrum, etc.*, cap. 9, pag. 21, Venet. 1773.

Postquam præmiserit Gallandius quæ ipsi videntur opportuna ad designandam patriam et ortum Maximi ex ejus sermonibus præsertim eruta, hæc de ejus eloquentia et concionandi præstantia habet § 4.

Dicendi facultate plurimum valuisse sanctum nostrum antistitem, cum ex Gennadii testimonio, tum ex ipsius sermonibus, quos magna ex parte memorat idem presbyter Massiliensis manifeste colligitur. Quanto autem in pretio habitæ olim fuerint ejus ho-

milæ, illud satis insinuat, quod earum aliæ Ambrosio, aliæ Augustino tributæ perhibeantur, ut ex cura et studio ell. Benedictinorum intelligimus, qui in Ambrosiana et Augustiniana opera sub finem sæculi superioris edidere. Verum ut ad rem nobis propositam propius accedamus, præter S. Maximi sermones, qui jamdiu simul juncti prodire in vulgus, quique postea virorum eruditorum ἀρραβία suo auctori fuerunt restituti, alios complures e tenebris eruerunt vir. ell. Mabillonius, Muratorius et Martenius, quos una hic exhibemus, etc.

VINCENTIUS BELLOVACENSIS O. P.

In opere inedito, cui titulus de Auctoritatibus ss. inter alios SS. Patres, quorum sententiis utitur auctor in exponendis diversis argumentis, mentionem habet de S. Maximo, ex quo plura desumpsit. Exstat in bibliotheca Laurentiana codice 9, fol. 56, part. dexteræ; olim bibl. Sanciae crucis min. conventualem. Floruit sæculo XIII.

SCHOENEMANNI NOTITIA IN S. MAXIMUM TAURINENSEM.

(Biblioth. hist.-lit. vett. Patrum Lat. tom. II.)

§ I. Vita.

Si tantum rerum gestarum magnitudine quantum prædicandi facultate claruisset Maximum, tantumque nobis prisca memoria de vita ejus tribuisset, quantum ipse in scriptis suis ad ingenii morumque imaginem refigendam materiæ reliquit, profecto non accusanda foret in præsentibus dicendorum inopia, quæ adeo de accurata temporis quod in vita transegit definitione laborare nos facit. Nempe id unum certo scimus, Maximum episcopum Taurinatis subscripsisse anno 451 epistolæ synodicæ Eusebii episcopi Mediolanensis ad Leonem Magnum, eundemque anno 465 interfuisse concilio Romano sub Hilario Leonis successore coacto, ejusque actis primo loco post Romanum episcopum atque ante metropolitans Ebrodunensem et Mediolanensem subscripsisse: id quod non sedis, sed ætatis longævæ prærogativæ, ut qui reliquis in synodo præsentibus episcopis prior ordinatus fuisset, tribuendum non injuria existimant. Ab hac vero ætatis exploratæ nota retrogradum faciunt ad anteriora vitæ ejus tempora, qui iudiciis qualibuscumque in sermonibus ejus obviis confidunt. Quibuscum non luctabimur, si ex elogiis ejus in S. Eusebium Vercellensem, Vercellis eum natum educatumque, item sacerdotio initiatum et prædicandi munere primum in eadem urbe perfunctum esse colligant (a). Sed si ex iis quæ in sermone de Sanctis Martyribus Anauniensibus, interemptis an. 397, ad memoriam eorum commendandam loquitur necessario effici existimant sermonem illum aut eodem anno aut paulo post ab eo fuisse habitum (b), nos assentientes

non habebunt. Quin nec alterum concedimus, quod ex secundo de iisdem martyribus sermone ex injecta imperialis edicti de idolorum fanis subruendis mentione ad corroborandam priorem conjecturam afferunt, qua Maximum junioris Valentiniani constitutionem datam in cal. Mart. Tatiano et Symmacho coss., id est anno 391, respexisse existimant (c). Quod qui amplectuntur, volunt eo tempore quo duos istos sermones habuisset, presbyterii gradu insignitum eum fuisse, ne scilicet ultra modum anni ejus extendantur, si jam an. 397 episcopali dignitate conspiciuntur, quem anno 465 in vivis adhuc fuisse compertum est. Sed mihi vetat quominus ea quæ dictis locis recitat post viginti et plurium annorum intervallum tanquam suis temporibus et nuper gesta commemorare potuerit. Quemadmodum ex eo quod in sermone 4, de Nativitate, ait: *Hæresim Jov'niani synodalis noster uno ore damnavit conventus*, falso aliquis colligeret eum inter Patres consedis, qui anno 389 in concilio Mediolanensi illam hæresim damnarunt. Sed si istis virorum doctorum argumentis non tantum efficaciam tribuimus, quantum ipsi inesse putant et ab aliis agnosci volunt, ipsi tamen non negamus subesse iis aliquam veri speciem hactenus, ut Maximus ineunte sæculo v vel paulo post initium ejus muneribus ecclesiasticis fungi cœpisse videatur, adeoque versus finem sæculi iv natus fuerit, et forte octogenarius vel nonagenarius etiam, diem supremum, æque ac cætera ignotum (d), obierit.

§ II. Scripta.

Maximum Taurinensis Ecclesiæ episcopus, inquit

(a) Vide sermonem 7, 8 et 9, de S. Eusebio, et quæ ex iis adducit Gallandius lib. infra laudando.

(b) Gallandi in Prolegg. ad t. IX Bibl. PP., c. 9, § 2, hoc imprimis urget a se recens repertum argumentum.

(c) Idem, § 3. Quæ contra Brunus in *Vita Maximi*

(pag. 158) monet, potuisse eum etiam respicere legem Theodosii Junioris et Valentiniani III, datam an. 426, iisdem Theodosio XII et Valentiniano IV coss.

(d) Gennadii super hoc errorem aut librorum potius in eo loco oscitantiam pridem viri docti emendarunt.

Gennadius in divinis Scripturis satis intentus et ad docendam ex tempore plebem sufficiens, composuit in laudem apostolorum tractatus et in Joannis Baptistæ, et generalem omnium martyrum homiliam. Sed et de capitulis Evangeliorum et Actuum Apostolorum multa sapienter exposuit. Fecit et duos de sancti Eusebii Vercellensis episcopi et confessoris vita tractatus, et de sancti Cypriani; specialem de baptismi gratia librum edidit. Scripsit de avaritia; de hospitalitate; de defectu lunæ; de eleemosynis; de eo quod scriptum est in Isaia: *Caupones tui miscent aquam vino*; de passione Domini; de jejunio servorum Dei; de jejunio speciali Quadragesimæ, et quod non sit in eo jocandum, de Juda traditore; de cruce Domini, de sepulcro ejus, et de resurrectione ipsius; de accusato et damnato Domino apud Pilatum; de calendis Januariis. Scripsit etiam homilias de natali Domini; homilias de Theophania, et de Pascha, et de Pentecoste multas; de hostibus carnalibus non timendis et de gratiis post cibum Deo agendis; de penitentia Ninivitarum, et multas alias ejus homilias de diversis legi, quas retineo [forsan reticeo]. Eadem omnia eodemque pene ordine et designatione recitat Trithemius (a), præterea vero de officio Missæ librum 1, de sancto Laurentio hom. 3, et de sancto Stephano hom. 1, quibus omnibus enumeratis addit: *Scripsit et alia multa: sermones et tractatus, epistolas et homilias, quæ ad notitiam meam non pervenerunt*. Huic vero postremo utriusque viri asserto veteres libri mss. plane assentiuntur, ex quibus longe plures sermones quam ab illis diserte laudati erant, iteratis virorum doctorum studiis, jam pridem sunt eruti, nuper vero et iste numerus ultra dimidium in Romana editione adauctus est, omniaque vetustissimarum et optimarum membranarum testimoniis ita sunt confirmata, ut de sinceritate eorum tractatum qui Maximo hic asseruntur dubium superesse non possit. Jam ergo novissimæ hujus editionis indicem et distributionem videamus. Constitutæ sunt ab editore tres classes seu collectiones, *homiliarum* scilicet, *sermonum et tractatum*, quibus adjecta sunt *dubia* aut quæ Maximo plane videbantur indigna, inter quæ etiam *epistolæ duæ*. Homiliæ porro et sermones trifariam divisæ sunt et inscriptæ *de Tempore, de Sanctis et de Diversis*: quibus nominibus plerumque significari solent orationes mobilibus diebus festis, de laudibus sanctorum, martyrum et confessorum in solemnibus eorum natali die habitæ; et quæ ad locum aliquem sacrarum Scripturarum illustrandum pertinent, aut solemnibus quibusdam occasionibus fuerunt recitatæ. Hæc distributio editionibus superioribus est consona et debetur lectionariis antiquis, ex quibus primum Maximi sermones seligi coeperunt. Quibus autem de causis priorem amplexus sit, nec ipse explicat, nec alius quisquam facile detegit. Nam quæ ab eo afferuntur de homiliarum et sermonum discrimine ex

(a) Quemadmodum enim Gennadius alios tractatus, alias homilias appellat, sic Trithemius in libros et homilias dispescit et utroque nomine eosdem fere

Ducangio (b), ea nec in Maximianos quadrant, nec omnino hic expetebantur. Nempe non tam quærebatur quæ vocum sit illarum significatio, quam potius, quo jure, quibusve iudiciis singulas orationes in hanc illamve collectionem adlegerit, præsertim cum vix credibile sit libros mss. in hoc satis constantes ei duces fuisse. Sed accipe indicem.

I. HOMILIÆ.

De tempore.

I. *Ante Natale Domini.*

II. *In Adventu dominico, et de eo quod scriptum est* Luc. xvii.

III. *Super eadem verba Evangelii.*

IV, V. *Ante Natale Domini.*

VI-XV. *De Nativitate Domini, I-X.* Ex his quatuor B priores nunc primum sunt editæ.

XVI. *De calendis Januariis.*

XVII-XXXVIII. *De Epiphania Domini, I-XII, ex quibus* I, II, III, IV et VI a Bruno primum sunt repertæ.

XXXIX-XXXV. *De baptismo Christi, I-VII, quarum* II, III, IV et V antea erant ineditæ.

XXXVI. *In die Cinerum.*

XXXVII. *De jejunio Quadragesimæ.*

XXXVIII.-XLIV. *De Quadragesima, II-VIII.*

XLV. *Dominica in ramis Palmarum.*

XLVI. *De accusato et judicato Domino apud Pilatum.*

XLVII. *De eodem judicio.*

XLVIII. *De Juda proditore.*

XLIX. *De passione et cruce Domini, I.*

L. *De cruce Domini, II.*

LI, LII. *De sancto Patrone, I, II.*

LIII. *De penitentia Petri et ostiaria ancilla.*

LIV. *De eodem Petro apostolo.*

LV. *De festo Paschæ, I.*

LVI. *De Maria Magdalena et resurrectione Domini, II.*

LVII-LIX. *De eadem Paschæ solemnitate, III-V.*

LX. *De Ascensione Domini.*

LXI-LXIII. *De solemnitate sanctæ Pentecostes, I-III.*

De sanctis.

LXIV. *In natali S. Stephani levitæ et protomartyris.*

LXV-LXVII. *In die natiuitatis S. Joannis Baptistæ, I-III.*

LXVIII-LXXXIII. *In natali SS. apostolorum Petri et Pauli, I-VI, quarum ultima hactenus fuerat inedita.*

LXXXIV-LXXXVI. *In natali S. Laurentii levitæ et martyris, I-III.*

LXXXVII-LXXXVIII. *In natali S. Eusebii Vercellensis episcopi, I, II.*

LXXXIX, LXXX. *In natali S. Cypriani episcopi et martyris.*

LXXXI, II. *In natali SS. martyrum Taurinensium Octavii, Adventii et Solutoris.*

LXXXII. *De sanctis martyr.*

quos ille designat.

(b) In Præf. § 28, pag. 37.

De diversis.

- LXXXIII. *De traditione symboli.*
 LXXXIV. *De corpore Christi.*
 LXXXV. *De eo quod scriptum est, Quis putas, etc.*
 LXXXVI. *De bellico tumultu.*
 LXXXVII. *De hostibus non timendis.*
 LXXXVIII, LXXXIX. *De non timendis hostibus carnalibus et gratis post cibum Deo agendis, I, II.*
 XC. *De pœnitentia et jejuniis Ninivitarum, I.*
 XCI. *De Ninivitis, II.*
 XCII. *De barbaris non timendis ei qui Deum timet, et de sancto Eliseo, I.*
 XCIII. *De eodem S. Eliseo, II.*
 XCIV. *In repartitione ecclesiæ Mediolanensis, antehac inedita.*
 XCV, VI. *De avaritia, I, II.*
 XCVII, VIII. *De eleemosynis et de muliere Samaritana, I, II.*
 XCIX. *De hospitalitate.*
 C, CI. *De defectione lunæ, I, II.*
 CII. *De eo quod scriptum est Isaia 1 : Caupones tui miscent aquam vino, etc.*
 CIII. *De calendis gentilium.*
 CIV. *De hæreticis peccata vendentibus.*
 CV. *Quod non debent clerici negotiari.*
 CVI. *De timore Dei et correctione linguarum.*
 CVII. *De eo quod scriptum est in psal. cxviii : Bonitatem, etc.*
 CVIII. *Super illa Evangelii Matthæi ix : Ascendit Jesus, etc.*
 CIX, X. *De grano sinapis, I, II.*
 CXI. *Quod simile sit regnum Dei fermento.*
 CXII. *Increpatio ad populum de absentia sua ab ecclesia.*
 CXIII. *Post increpationem allocutio.*
 CXIV. *De eo quod scriptum est Matthæi xxii : Reddite, etc.*
 CXV. *De eo quod dicit Dominus in Evangelio Matthæi viii : Vulpes foveas habent, etc.*
 CXVI. *Ubi Dominus sabbato manum aridam curavit, Luc. vi.*
 CXVII. *De camelo.*
 CXVIII. *De margarita.*

II. SERMONES.

De tempore.

- I. *Ante Natale Domini.*
 II. *De duobus in lecto uno, Lucæ xvii.*
 III-V. *De Natali Domini, I-III.*
 VI. *De calendis Januarii.*
 VII-X. *De die sancto Epiphaniæ, I-IV.*
 XI, XII. *De baptismo Christi, I, II.*
 XIII. *De gratia baptismi.*
 XIV. *De jejuniis generalibus.*
 XV. *De jejuniis Domini in deserto, et quod non in solo pane vivit homo, Matth. iv.*
 XVI-XXVIII. *De Quadragesima, II-XIV, inter quos III, VIII, IX et X nunc demum proferuntur.*
 XXIX-XLIII. *In Paschatis solemnitate, I-XV, ex quibus III, IV, V, VI, VII, antea erant inediti.*

- A XLIV-VII. *De Ascensione Domini, I-IV, quorum ultimus nunc Bruno debetur.*

XLVIII-LIII. *De Pentecoste, I-VI. Alii duo de eodem argumento ex codicibus Gallicanis recens eruti in fine ante appendicem adjecti sunt, quod opere jam dimidia parte absoluto allati essent.*

De sanctis.

- LIV. *In natali S. Agnetis.*
 LV-LXIII. *De natalitate S. Joannis Baptistæ, I-IX, inter quos inediti antea III, IV, V, VII et VIII.*
 LXIV-LXVII. *In natali SS. apostolorum Petri ac Pauli, I-IV.*
 LXVIII-LXXI. *De natali S. Laurentii levitæ et martyris, I-IV, quorum II, III, IV, primum nunc in lucem prodierunt.*
 B LXXII-LXXV. *De S. Cypriano, I-IV.*
 LXXVI. *De natali sanctorum, præcipue Cypriani.*
 LXXVII, LXXVIII. *De SS. Machabæis, I, II.*
 LXXIX, LXXX. *De SS. martyribus Alexandro, Martyrio et Sisinnio, I, II.*
 LXXXI. *In natali SS. Machabæorum et S. Eusebii Vercellensis episcopi.*
 LXXXII. *De SS. martyribus Cantio, Cantiano et Cantianilla.*
 LXXXIII. *In natali S. Stephani protomartyris, antea ineditus.*
 LXXXIV-XC. *De natali plurimorum SS. martyrum, I-VII, quorum IV, V, VI et VII nunc primum eduntur.*
 XCI. *In natali plurimorum confessorum, antea jam ineditus.*

De diversis.

- XCII. *De mirabilibus.*
 XCIII. *De evangelica piscatione, a Bruno demum inventus.*
 XCIV. *De hospitalitate.*
 XCV, XCVI. *De eo quod scriptum est, Sicut tuba exalta vocem tuam, etc.*
 XCVII, XCVIII. *De Zachæo, I, II.*
 XCIX, C. *De idolis auferendis de propriis possessionibus.*
 CI. *De speculatore posito filii Israel.*
 CII. *Increpatio ad plebem, etc.*
 CIII. *De calice aquæ frigidæ.*
 CIV. *De quinque panibus et duobus piscibus.*
 D CV. *De verbis Evangelii Marci viii : Cum turba multa esset cum Jesu, etc.*
 CVI. *De muliere Cananæa, ineditus antea.*
 CVII. *De fraterna correptione, quem hic demum in lucem protraxit Brunus.*
 CVIII. *De castitatis studio, e mss. recens erutus.*
 CIX. *Contra loquendi pravitatem, hic primum editus.*
 CX. *De servo centurionis in Evangelio.*
 CXI. *De eo quod scriptum est, Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, Matth. ii.*
 CXII. *Super illa verba Evangelii, Quis putas major erit in regno cælorum, Matth. xviii, antea ineditus. His accesserunt opere jam pene finitæ.*

CXIII, CXIV. *De Pentecoste*, VII, VIII.

CXV, CXVI. *In adventu divitum*, I, II, post tractatus collocati.

III. TRACTATUS.

I-III. *De baptismo*, I, II, III.

IV. *Contra paganos*, antea ineditus.

V. *Contra Judæos*, antea pariter ineditus.

VI. *Expositiones de capitulis Evangeliorum*, quem nunc primum eruit Brunus, eundem esse arbitratus qui a Gennadio memoratur.

In appendicem conjecti sunt.

Sermones : I, II. *De adventu Domini*, antea inediti. III. *De præparatione ad Domini Nativitatem*. IV. *De Natali Domini*, antea ineditus. V. *Super illa verba Matth. c. II* : Defuncto Herode apparuit in somnis Joseph in Ægypto, etc., antea ineditus. VI. *In vigilia Paschæ*. VII. *De die dominicæ Ascensionis*, antea ineditus. VIII. *De Pentecoste*. IX, X. *De S. Joanne Baptista*, quorum I antea ineditus fuit. XI, XII. *De Assumptione beatæ Mariæ Virginis*, I, II, quorum posterior ineditus. XIII et XIV. *In natali SS. martyrum Nazarii et Celsi*, I, II. XV. *De S. Vincentio martyre*. XVI. *In natali S. Laurentii*, antea ineditus. XVII. *De Salomone*. XVIII, XIX. *In dedicatione Ecclesiæ*, I, II. XX, XXI. *De S. Eusebio episcopo et martyre Vercellensi*, I, II. XXII, XXIII. *De S. Eusebio et de Machabæis*, III. IV. XXIV. *De natali unius confessoris pontificis*. XXV. *In dedicatione Ecclesiæ*, antea ineditus. XXVI. *De primitiis et decimis*. XXVII. *De honore et de dilectione erga parentes et de decimis*, antea ineditus. XXVIII. *De sancta Christi resurrectione*. XXIX. *De festivitatis S. Stephani protomartyris*. XXX. *In festo dedicationis Ecclesiæ*. XXXI. *In octava S. Stephani*, omnes nusquam antea vulgati.

Homiliæ : I. *Dominica 3 Adventus, super Evangelium secundum Matthæum II. II. Super Evang. S. Joannis II. III. Super Evang. secundum Matth. II*, ineditæ antea.

Epistolæ : I. *Ad amicum ægrotum*. II. *Ad amicum ægrotum de viro perfecto*.

Multas Maximi homilias atque sermones interciderisse ex luculentis indicis conjicit editor Romanus.

Benedictinorum, qui Ambrosii operibus insudarunt, erat conjectura, libros *de Sacramentis*, qui vulgo Ambrosii nomen ferunt, forsitan non alium quam Maximum auctorem habuisse. Cui locum præbuisse videtur id, quod Mabillonius paulo ante observaverat, nempe istos libros *de Sacramentis*, qui Ambrosio in editis tribuuntur, absque auctoris nomine inseri sermonibus S. Maximi in codice Sangallensi, atque in sermones septem distribui sub hoc titulo, *Incipit prima die in Pascha*; ita ut singuli sex libri singulos sermones constituent pro totidem hebdomadæ diebus; et quidem septimus ab extrema parte libri sexti incipiat ab his verbis : *Aliud Psalmorum David licet nunc libellus sit*, etc. Sed novissimus editor ad ea animam non advertit.

§ III. Editiones.

Homiliæ et sermones SS. Patrum communi fere hac utuntur fortuna, ut de auctoribus earum aut plane nulla, aut obscura saltem et incerta fama ad nos delata sit, doctorumque hominum judicia divisa identidem fuerint atque inter se discrepantia. Cujus rei causa maxime hæc fuit, quod harum meditationum non ea cura ab ipsis auctoribus sit habita, qua cæteris suis libris prospexerunt, quos et cum amicis suis communicasse et frequenter describendos dedisse, emendasse item, atque etiam, si aliquis numerus esset, in unum collegisse novimus. At sermones, quos ex tempore fere meditari solebant, non nisi ab audientibus excipiebantur et vix unquam sub oculos auctorum suorum redibant. Ex ejusmodi autem commentariis, in quos forte non unius doctoris tractatus colligebant, conficiebantur deinde breviaria seu lectionaria diversarum ecclesiarum, delectu, prout maxime conducere viderentur, vel secundum singulas dominicas, vel dies festos mobiles sanctorumve, habito. Quorum ut alia aliis erant locupletiora, sic, ut occasio ferebat, aut eorum qui colligerent cura socordiae nomina auctorum modo ascribebantur, modo amissa fuerunt; alibi nomen potioris, id est, cujus vel plurimæ homiliæ inessent, aut maxime insignes, volumini præfigebantur. Interdum tamen accidit ut integræ etiam insignis alicujus oratoris sermonum collectiones vel in ecclesiarum vel privatorum usum conderentur. Sed partim fraude, partim levitate describentium in his imprimis turbatum fuit. Præ cæteris confusæ sunt et in unum sæpius congestæ homiliæ Augustini, Ambrosii, Maximi et Cæsarii, non solum quod numerosissimæ erant, sed etiam per similitudinem quamdam quæ in dicendi ratione alterius cum altero, velut Cæsarii cum Augustino, Maximi cum Ambrosio etiam nunc observatur, nec meræ opinionis res est, sed ut Ambrosii editores Benedictini de Maximo ostenderunt, ex imitatione et quadam veluti æmulatione est profecta. Præsentis igitur et superioris sæculi exeuntis potissimum meritum hoc fuit, ut ista ab invicem discernerentur et cuicumque homini veri ac genuini fetus sui assererentur, quod in Cæsario præstitit Steph. Baluzius, in Augustino Benedictini, iidemque in Ambrosio, porro in Zenone et Leone M. Ballerini fratres, in Maximo denique, post non contemnenda aliorum conamina, quæ paucis nunc attingere placet, Bruno Brunus. Nempe typis primum exscribi cœptæ sunt Maximi homiliæ in Homiliario doctorum, quod olim jussu Caroli M. adornasse creditur Paulus diaconus, vulgo Alcuinus, cujus antiquissima editio prodiit Spiræ 1482 per Petr. Drach, novissima, si bene meminimus, Colonæ apud Euch. Cervicornium an. 1530. At in eadem urbe an. 1555 septuaginta quatuor homilias ejus a Damiano Ascendiensi D. Benedicti Colonæ apud S. Panthaleonem abbate acceptas separatim excudi fecit Joannes Gymnicus, sæpius deinceps variis in officinis et diverso habitu iteratas. Nam an. 1554 Romæ apud Paulum Manutium in choro scriptorum ecclesiasticorum a

Petro Galesinio editorum proximum a Salviano locum A obtinuerunt; anno 1579 Coloniae Agrippinae repetitae sunt, adjectis Petri Chrysologi sermonibus; ab anno vero 1613 cum Leone M. et aliis scriptoribus, quorum collectio per Theoph. Raynaudum an. 1633 aliosque deinceps fuit adaucta, Parisiis et Lugduni frequentissima, aliquoties etiam in PP. Bibliothecis impressae sunt. Interea an. 1684 monachi Benedictini e congreg. Sancti Mauri Parisiis in tomo V opp. S. Augustini plurimos sermones vulgo Augustino ascriptos Maximo restituerunt, ejusdemque congreg. socius celeberrimus Joan. Mabillonius ex codicibus mss. optimae notae in Italia et Helvetia repertis, duodecim Maximi sermones, omnes fere ineditos antea, evulgavit in *Museo Italico*, 1687, cujus contubernalis sui vestigiis insistentes, aliorumque mss. haud rarum omen secuti Ambrosii editores an. 1690 insigni Maximum homiliarum copia, Ambrosio jure, ut sibi visi sunt, adempta, locupletarunt. Horum conatibus successit Lud. Ant. Muratorius, excusso denuo codice, quem Mabillonius primus tractaverat, Ambrosiano, et propositis ex eo haud paucis ineditis in *Anecdotorum* tomo IV an. 1713, sicut ex ipsius Mabillonii schedis pauca adhuc elicerunt socii ipsius quondam Edmundus Martene et Martinus Durand, in collectione amplissima an. 1733 prolata. Anno 1741 et 1748 Maximi homiliae iterum Venetiis excusae sunt cum Leonis M. operibus, in quibus duabus editionibus fortasse antiquior ista collectio cum hisce recentioribus incrementis est conjuncta. Etenim a Gallandio in Bibl. PP. Veneta an. 1773, nonnisi ea quae Mabillonius, Muratorius atque Martenius collegerunt exhibita sunt. Tandem haec omnia atque alia multa nondum antea visa ex codicibus mss. fere innumerus denuo eduxit, nova ratione disposuit, animadversione critica, argumentis, admonitionibus et notis uberrimis instruxit Bruno Brunus Romanus, clericus reg. scholarum piarum, in editione quae nuper, an. 1784, Romae jussu Pii VI P. M. est adornata, quaeque tantum ab editoris industria nacta est honorem, quantum specie ac splendore pontifice summo ac rege, cui dicata est, digno inter omnes Patrum Latinorum fulgentissimas editiones excellit. Plura de his, si cupis, evolve hunc singularum editionum indicem.

SAECULO XV.

1482.

Spirae, per Petrum Drach, in-fol. S. Maximi episcopi homiliae (variae de Tempore); in *Homiliario doctorum* editionis, cujus jam ad Augustinum et Leonem facta est mentio.

1493.

Basileae per Nic. Kessler, in-fol. S. Maximi episcopi homiliae; in eodem *Homiliario*.

1494.

Norimbergae, per Anth. Koburger, in-4. S. Maximi homiliae; in *Homeliis omnium doctorum de sanctis*, quae nova est et a praecedenti plane diversa collectio.

1496.

Basileae, per Nic. Kessler, in-fol. S. Maximi Taurinensis aliquot homiliae; in *Homiliario doctorum Caroli M.* repetitae editionis.

Sine anno.

Coloniae, per Conr. de Homborch, in-fol. Maximi episcopi homiliae aliquot, in eodem *Homiliario*; quae editio inter Augustiniana est notata.

SAECULO XVI.

1516.

Lugduni, per Joh. Clein. Alemannum, in-fol. Beati Maximi episcopi sermones; in *Homiliario doctorum*.

1520.

Ibidem, per eundem, in-fol. B. Maximi sermones in eadem collectione *Homiliarum* denuo impressa.

1525.

Ibidem, per honoratum virum chalcographum Joannem Crespin, in-fol. Sermones varii beati Maximi episcopi, inter easdem *Homilias doctorum ecclesiasticorum*, etc.

1530.

Coloniae, ex officina Eucharii Cervicorni, in-fol. Sermones varii beati Maximi episcopi; inter *homilias praestantissimorum Ecclesiae doctorum*, quae in titulo nunc ex vetustissimis codicibus integritati restitutae et aliis antea impressis auctae dicuntur.

1535.

Coloniae, apud Joannem Gymnicum, in-8. Opus insigne homiliarum hiemalium et aestivalium tam de tempore quam de sanctis divi Maximi episcopi Taurinensis, qui et in homiliis declamandis ad populum fuit vere maximus. Additae sunt aliquot homiliae D. Joannis Chrysostomi eruditissimae et prope divinae, antehac non excusae. Cum indice.

Inscripsit editor opusculum hocce *Damiano Ascendens ordinis D. Benedicti Coloniae apud S. Panthaleonem*, eidem, cui totum acceptum rescerebat, quemque magna cum gratulatione ob hanc praecalam de studiis theologicis bene merendi occasionem adhortatus est, ut si quid hujus scriptoris reliquum apud ipsum esset, operam daret ut in lucem propediem veniret. Hanc Joannis Gymnici ad *religiosum et eruditum virum Damianum* epistolam integram iterum exscribendam dedit Bruno Brunus in editione Romana, pag. 158. Quocirca nescio qui factum sit, ut idem doctissimus et diligentissimus vir in praef. pag. 14, asserunt, Damiani hanc S. Maximi homiliarum collectionem ideo demum a Joanne Gymnico Coloniae an. 1535 editam fuisse, quod ipse morte praereptus eam in lucem emittere nequivisset. Insunt autem *partis hiemalis de tempore* homiliae sequentes: *De Adventu Domini*, I, II. *In vigiliis Natalis Domini*, I. *In Natali Domini*, I-VI. *In Circumcisione Domini, sive de calendis Januarii increpatio*, I. *In Theophania Domini*, I-VIII. *In die Cinerum*, I. *De jejuniis Quadragesimae*, I-IV. *Dominica in Ramis Palmarum, in illud psalmi: Deus, Deus meus, respice me*, I. *De accusatione Domini apud Pilatum*, I, II. *De Juda tra-*

ditore, I. *De passione et cruce et sepultura Domini*, A 1-IV. *De sancto latrone, Petro apostolo et ancilla estiararia*, I-IV. Homiliæ autem partis æstivæ de tempore sunt: *In solemnitate paschali*, I-V. *In lætaniis et Ninivitarum jejuniis*, I. *In solemnitate Pentecostes*, I-III. Porro homiliæ hiemales et æstivales de sanctis: *In natali divi Stephani*, I. *In natali divæ Agnetis*, I. *In natali divi Joannis Baptistæ*, I-III. *In natali sanctorum Petri et Pauli apostolorum*, I-V. *In natali divi Laurentii martyris*, I-III. *In natali divi Eusebii Vercellensis episcopi*, I, II. *In natali divi Cypriani episcopi et martyris*, I, II. *In feriis divi Michaelis*, I. *In natali sanctorum Taurinorum martyrum*, I. Denique homiliæ de diversis: *De expositione symboli*, I. *De non metuendis carnalibus hostibus et gratiis post cibum agendis*, I, II. *De avaritia vitanda*, I, II. *De B elemosynis largiendis*, I, II. *De hospitalitate*, I. *De defectu lunæ*, I. *Super illud Isaïæ: Caupones tui miscent aquam vino*, I. Summa 74 Homiliarum Chrysostomi sunt 12, unaque præterea Origenis. Index in titulo promissus non alius est quam harum ipsarum homiliarum, quæ verbis initialibus singulæ significantur. Præmittitur Gennadii testimonium.

1555.

Basileæ, per Hieron. Froben. et Nic. Episcopium, in-fol. S. Maximi Taurinensis sermones; inter Ambrosiano vulgo dictos in tomo III opp. Ambrosii editionis Erasmo-Costerianæ., pp. 225-323.

Isti quidem sermones non in hac demum Ambrosii editione prolati sunt, sed æque in prima jam Erasmiana comparent, et in superioribus Basileensibus fuerunt editi; quas omnes, si lubet, aliquis Maximi editionibus accenseat. Sed quia nostra non tam refert scire quidquid ex Maximi meditationibus tacito auctoris vel adeo sub alterius nomine passim excusum sit, quam quæ vel primitus nomen ejus gesserint vel sensim ei fuerint restituta: prætermisissis aliis hanc Costerianam commemoramus, in qua primum singulis sermonibus auctor suus ascriptus est. Nempe hæc Costerii opera fuit, non Erasmi. In quo corrigendus est novissimus editor Bruno Brunus, qui in præfatione Romanæ editionis (§ 4, p. 15), Erasmi in opusculis Maximi distinguendis et ad manuscriptos codices exigendis laudat industriam, confisus scilicet, non suis oculis, sed Casimiro Oudino, cujus tamen locum propriis verbis allatum non recte cepit. Erasmus enim nihil amplius statuit quam esse sermones istos supposititios et nihil habere Ambrosianæ venæ. Costerius vero plerosque Maximo, tum ex mss. codicum fide, tum ex impressis attribuit; quod ipsum Oudinus dicto loco confirmat, in eo solum falsus, quod omnes omnino Maximo attribuisse Costerium dicat. Cæterum quantum Costerio Coloniensis Maximi sermonum editio profuerit quamve diligens in evolvendis mss. libris hac in re fuerit, alii videant.

1564.

Romæ, apud Paulum Manutium Aldi. F. in ædibus populi Romani, in-fol. Maximi Taurinensis homiliæ, cum Salviani de vero Judicio et Providentia Dei li-

bris octo, aliisque Paciani, Sulpicii Severi, Dorothei et Haymonis Holberstattensis opusculis, edente Petro Galesinio, pp. 85-181.

Editionis lujus jam in primo tomo operis nostri ad Pacianum mentionem fecimus, nec sane Maximus plus ab eo quam Pacianus lucri fecit. Nihil enim notarum accessit, sed ex Gymnici editione simpliciter sunt repetitæ præfixo quoque eodem indice et Gennadii testimonio. Admonemur autem a Brunone Bruno, binam hujusce collectionis Patrum exstare editionem, eodem anno, eodem caractere eademque forma, a Galesinio vulgatam: primam enim testatur sibi in concinnanda novissima collectione præsto fuisse ex bibliotheca Florent. collegii S. Joannis Evangelistæ, alteram autem multo illa perfectiorem et completiorem Romæ sese nactum fuisse, additque, non satis admirari potuisse, quod a Galesinio silentio prætermisissæ fuerit, nec minus, quod de Gymnici editione prorsus ille. taceat. Sed quod ad postrenum attinet non tantopere mirabitur qui cognoverit nullius omnino editionis superioris mentionem a Galesinio factam esse.

579.

Colonæ Agrippinæ, apud Joan. Carolum Munich et Petrum Ketteler, in-4. S. Maximi episcopi Taurinensis homiliæ hiemales et æstivales pariter insignes; cum Petri Chrysologi sermonibus h. a. et loco primum in Germania editis. Deest index sermonum in prima adjectus.

1581.

Mediolani.... S. Maximi episcopi Taurinensis sermones quatuor de sancto Eusebio martyre Vercellensi; in Antiquorum Patrum sermonibus et epistolis de S. Eusebio Vercellensi episcopo et martyre, collectis jussu Joannis Francisci Bonhomii episcopi Vercellensis.

Laudat hanc editionem Muratorius in præf. ad sermones a se editos in *Anecdosis*, inter quos quatuor illi sunt de sanctis VI, VII, VIII et IX. In novissima Romana editione autem nonnisi unus ex iisdem inter genuinos locum occupavit, sermo 81 de Sanctis, inscriptus in *natali SS. Machabæorum et S. Eusebii V. E. et M.*, incipiens a verbis *Ad celebritatem præsentis dici*; reliqui tres in appendicem sunt relegati n. 21, 22, 23, incipientes verbis, *Dum ad obsequia*, etc.; *Licet me, fratres, charitati vestræ*, etc.; et *Quantquam, dilectissimi fratres*, etc.

1588.

Lugduni, ex officina Junctarum, in-fol. S. Maximi Taurinensis ep. homiliæ; in Bibliotheca homiliarum et sermonum priscorum Ecclesiæ Patrum, Laur. Cumdii et Gerardi Mosani, per totum opus dispersæ.

SÆCULO XVII.

1613.

Parisiis,.... in-fol. S. Maximi Taurinensis ep. homiliæ, cum Leonis M. et Petri Chrysologi operibus. Sic Bruno Brunus asserit.

1614.

Parisiis, apud Claudium Morellum, in-fol. Eaedem; cum iisdem. Vide sequentes.

1618

Parisiis, sumptibus Sebast. Cramoisy, via Jacobæ, in-fol. S. Maximi Taurinensis episcopi homiliae, cum Leonis M. et Petri Chrysologi operibus, medio loco, pp. 550-706. Additus est index rerum Leoni et Maximo communis. Bruno Brunus in recentissima Maximi editione, alteram horum Patrum editionem Antuerpiæ 1628 factam esse prodit.

Colon. Agripp., sumpt. Ant. Hierat., in-fol. S. Maximi Taurinensis homiliae ex editione Romana expressæ in tomo V, part. 1, Bibliothecæ PP.

1622.

Lugduni, sumptibus Claudii Landry., in-fol. Maximi Taurinensis ep. homiliae; cum Leonis, Petri Chrysologi, Fulgentii, Valeriani et Asterii operibus, pagg. 193-246.

1623.

Parisiis, . . . in-fol. S. Maximi Taurinensis ep. homiliae 74, cum iisdem Leonis M. aliorumque operibus. Testante Bruno.

1633.

Lugduni, . . . in-fol. S. Maximi Taurinensis homiliae, cum Leonis M. aliorumque, quibus Heptadem Præsulum confecit Theoph. Raynaudus operibus.

1651.

Parisiis, . . . in-fol. Eaedem; in recusa Raynaudi collectione Leonis M., etc. Laudat hanc editionem Quesnellus in præf. ad Leonem.

1661.

Parisiis, apud Simeonem Piget, bibliopolam juratum, via Jacobæ ad insigne Prudentiæ, in-fol. S. Maximi Taurinensis ep. homiliae; cum operibus Leonis M., Petri Chrysologi, etc., auctis Amedeo Lausannensi, pp. 193-246. Ad paginas superiori respondet.

1662.

Parisiis, sumptibus Antonii Bertier., in-fol. S. Maximi Taur. episcopi homiliae in Francisci Combefisii Bibliotheca Patrum concionatoria. In recensu auctorum quorum homiliae hic collectæ exhibentur, etiam Maximus locum invenit. Adjecit etiam editor tomo VII, p. 45, notum ad festum Nativitatis S. Mariæ ex codice S. Germani Pratensis titulo in ejus Assumptionem, sed qui magis ad Festum Annuntiationis spectat.

1670.

Cygnæ, typis et sumptib. Sam. Ebelli., in-8. S. Maximi Taurinensis episcopi homiliae tres in Solemnitate natiuitatis Domini nostri Jesu Christi: in divorum PP. veterumque Ecclesiæ doctorum aliquot, qui oratione soluta scripserunt, homiliis et meditat. in festum Nativ. J. Chr. collectis a Christiano Daumio, pp. 121-27. Sequitur editionem Bibliothecæ PP. Coloniensis. Sunt I, II, VI, alias IV, V, IX.

1671.

Parisiis, sumpt. Petri Variguet. in-fol. S. Maximi

A episcopi Taurinensis homiliae, cum operibus Leonis M., etc., in aucta Raynaudi collectione h. l. et a. recusis. Novissimus editor homiliarum S. Maximi aliam insuper hujusce collectionis editionem Parisiis an. 1672 factam notat; quam vere, nascio.

1672.

Lugduni, apud Hugonem Denovallay., in-fol. S. Maximi Taurinensis episcopi homiliae 74; in eadem collectione denuo recusa; teste Brunone Bruno.

1677.

Lugduni, apud Anissonios fratres., in-fol. S. Maximi Taurinensis episcopi homiliae 74; in tomo VI Bibliothecæ max. PP., pagg. 1-49.

Romæ, sumpt. Pontii Bernardou., in-fol. Latini Latini observationes et correctiones in homiliis S. Maximi episcopi Taurinensis; in *Bibliotheca sacra et profana*, p. 164.

Editio quam hæ notæ respiciunt, fuit Parisina apud Michaelem Sonnium. Ab editore Romano non neglectæ sunt.

1684.

Parisiis, apud Franciscum Muguet., in-fol. Maximi Taurinensis homiliae aliquot ex Augustinianis secretæ et in appendice sermonum suppositiorum a patribus Maurinis notatæ tomo V operum Augustini, nimirum in classe prima sermonum *de Scripturis Vet. et Novi Testamenti*: 1° Sermo 80 in *Matth. xxvii, de Juda proditore*, tam in codicibus mss. quam editis Maximo tributus, olim *de Tempore* 128, et postea in append. 48. 2° Sermo 82 *de Verbis Evangelii Lucae III*: Venerunt, etc., a Lovaniensibus Maximo tributus, olim *de Verbis Domini* 19, et postea in app. 3, et inter Ambrosianos. Benedictini tamen dubitant an etiam Maximum auctorem habeat. 3° Sermo 100 *de Verbis Actor. IV*: Nemo quidquam ex eo quod possidebat, proprium esse dicebat; olim *de Verbis Apostoli* 25, et post in app. 9. Sed et inter Ambrosianos et Maximi vulgatus, cui cum Lovaniensibus etiam Vindingus assignat. In classe secunda *de Tempore*. 4° Sermo 122 in *Natali Domini*, VI, in mss. æque ac editis Maximo ascriptus, olim *de Tempore* 11, et post in app. 25. 5° Sermo 134 in *Epiphania Domini*, IV. Maximi consentientibus mss. æque ac editis, olim *de Tempore*, 37, et post in app. 29. 6° Sermo 145 in *Quadragesima*, VI, alias *de Tempore* 69, a Lovaniensibus dubius, a Verliano et Vindingo falsus judicatus, a Benedictinis primum in appendicem relatus, qui in Remigiano codice Maximi nomen eum præferre testantur. 7° Sermo 152 *de Passione Domini*, III, et *de Susanna*, in mss. æque ac impressis Maximo tributus et quidem inter ejus homiliae post dominicam in Ramis prima, olim *de Tempore* 118, et post in append. 44. 8° Sermo 185 in *Pentecoste*, IV, olim *de Tempore* 183, et post in app. 60. In Theodoricensi codice falso Ambrosio tributus, sed in cæteris una cum aliis tribus Maximi nomen recte gerit. In classe tertia *de Sanctis*: 9° Sermo 192 in *cathedra S. Petri*, III, alias *de Sanctis* 16, a Lovan. inter dubios relictus, a Verliano et Vindingo

pro spurio habitus et a Benedd. primum in app. relatus, excusus etiam inter Ambrosii et ipsius Maximi sermones mutato duntaxat initio. 10° Sermo 202 in *Natali apostolorum Petri et Pauli*, II, olim de *Sanctis* 27, et post in app. 79, in excusis etiam inter Ambrosianos et Maximianos locum habens, in mss. partim Augustino, partim Ambrosio, sed plerumque Maximo assignatus, cujus nomine etiam in Breviario Romano die 5 Julii eum reperiri Benedictini monent. 11° Sermo 207 in *Natali sancti Laurentii*, II, alias de *Sanctis* 32, a Benedd. primum, sed ex parte posteriori duntaxat, in app. relatus, a verbis nempe *Sufficere nobis debent*, etc. In classe quarta de *Diversis*. 12° Sermo 248 de *Sepultura Domini*, alias de *Tempore* 153, a Lovan. inter dubios relictus, a Benedd. autem post Verlini et Vindingi censuras in app. relatus. Compositus est nempe ex parte postrema sermonis apud Ambrosium 52 de *Cruce* et ex integro sermone apud eundem 53 de *Sepulcro Domini*, qui duo etiam Maximi nomine vulgati sunt.

1687.

Lutetiæ Parisiorum, apud viduam Edmundi Martin, Joan. Boudot et Steph. Martin., in-4. S. Maximi episcopi Taurinensis homiliæ duodecim, ex codicibus mss. primum erutæ a Joanne Mabillon. Eduntur in *Museo Italico* ejusdem, parte altera, pp. 1-31.

Tituli eorum sunt : I. *De barbaris non timendis ei qui Deum timet, et de sancto Elisæo*. II. *Item sequentia*, i. e., de eodem S. Elisæo (a). III. *Item sequentia*, i. e., de hostibus non timendis. IV. *De Ninivitis*. V. *De calendis Januariis*. VI. *De defectu lunæ*. VII. *Ante Natale Domini*. VIII. *De Natali Domini*. IX. *Post Natalem Domini*. X. *De hæreticis peccata vendentibus*. XI. *Quod non debent clerici negotiari*. XII. *De corpore Domini*. Haustæ illæ sunt ex tribus codicibus mss. perantiquis, uno Mediolanensi bibliothecæ Ambrosianæ, secundo Romano monasterii S. Crucis in Jerusalem, tertio Helvetico ex abbatis S. Galli. Ex his tribus codicibus (Mabillonius), inquit, quantumvis antiquis, non eruitur certa et explorata cognitio omnium sancti Maximi homiliarum, siquidem Sangallensis eas sub Augustini falso titulo adducit; Sanctæ Crucis codex, deleto veri auctoris nomine, Ambrosium præfert; unus Ambrosianus Maximo quasdam assignat, sed paucas, ut postea videbimus. Verum ex aliis indicibus, maxime ex Gennadio, intelligimus omnes, aut propemodum omnes, præsertim quæ in codice Sancti Galli exhibentur, Maximo esse tribuendas. Et quidem ita simul connexæ et colligatæ sunt, ut si unarum auctor exploratus habeatur, de aliis consequens futurum sit iudicium. Auctor quippe passim homiliæ præcedentis in subsequenti mentionem facit. Atqui pleræque Maximum uti legitimum parentem agnoscunt, ut pote quas Gennadius maxime designavit. Hoc in numero eas esse quas nunc primum in lucem

(a) Enimvero hi duo de S. Elisæo sermones, non, ut sibi persuaserat Mabillonius, inediti erant, sed pridem in Romana editione Ambrosii excusi, loco quidem tam alieno, ut facile etiam diligentissimum

A proferimus ex subjectis observationibus quivis facile animadvertere poterit. Singulas debinc percenset et multo cum acumine elicit signa quæ in eas quarum argumenta Gennadius protulit, convenient, additque postremo loco, non solum plerosque sermonum qui sub Maximi nomine in editis vulgati sint Maximum auctorem habere, sed eidem adeo vindicandos esse quotquot ex iis Ambrosio inter ejus opera supponantur; quorum paucos admodum Ambrosio, longe plures Maximo ascribi debere censet; alios nec Maximo nec Ambrosio tribui posse, sed posteriorum auctorum esse luculentis aliquot exemplis demonstrat.

1690.

Parisiis, typis et sumptibus viduæ Joan. Bapt. Coignard et Joan. Bapt. Coignard filii, in-fol. S. Maximi Taurinensis sermones inter Ambrosianos reperiundi, in tomo II opp. Ambrosii, ed. Benedictinorum, append. a pag. 391.

Major quidem pars sermonum istorum, qui Ambrosii nomen in mss. libris gerunt et cum operibus illius excusi sunt, quorumque omnium nullum omnino ad Ambrosium pertinere censuerunt Benedictini, Maximum Taurinensem auctorem agnoscit. Plerique etiam ex iis alibi sub Maximi nomine impressi fuerunt. Enimvero a Romanis Ambrosii editoribus, quorum opera per centum et amplius annos sola exscribi consuevit, horum nulla plane ratio habita erat, quippe quibus magis cordi fuit numerum Ambrosii scriptorum quocunque modo augere, quam critici officio fungi et pati, ut notandis spuris ille imminueretur. Qua quidem desidia factum est ut tanto acrius in hoc negotium Benedictini incumberent et falce nequam timida cuncta aliena amputarent. Diximus autem nullos omnino sermones præter quatuor conciones propriis locis exhibitas, nempe *in funere Valentiniani, in funere Theodosii, de basilicis non tradendis et de reliquiis SS. Gervasii et Protasii* pro genuinis ab iis haberi. Jam cum ex spuris illis alii non nisi apud Ambrosium, alii vero etiam alibi vulgati exstarent, priores tantum retinuerunt et in appendice exhibuerunt, sermonis cujusque capiti strictim præmissis iis rationibus, quæ Ambrosianum non esse suaderent aut alium auctorem ostenderent. Ne vero mutatio illa molesta cuiquam accideret, gemino D indice provisum est, quorum in primo *omissi* collocantur tali ordine, ut non solum quam quisque sedem antea in editionibus Ambrosianis obtinuerit, verum etiam, apud quem Patrum reperiatur, uno intuitu adverti possit; in secundo ii sermones quos retinuerunt, ita indicantur, ut editionum, antiquarum scilicet, Romanæ et novissimæ comparatio existat. Sicut vero ex priore indice apparet, *omissorum* longe plurimos inter Maximianos jam vulgatos esse, quem non immerito pro auctore eorum haberi in singulari ad

hunc virum fugere possent. Observarunt illud primum Ambrosii editores Benedictini in admonitione ad appendicem.

omissos sermones adnotatione demonstrant; ita ex **A** *sexaginta tribus*, quibus locum in appendice dederunt, usque dum non nisi cum Ambrosio excusis sermonibus potissimam partem Maximo Taurinensi deberi ostendunt; nuper vero editor Romanus Maximus Bruno Brunus tantum non omnes, quos vel incertos reliquerant, vel aliis interdum tribuere visi sunt Ambrosii editores, codicum mss. superante testimonio Maximo suo assertum ivit. Tanta vero Maximi sermonum pars quod in Ambrosii nomen potissimum transcripta sit, præter librariorum fraudes, qui, ut vendibiliora exemplaria facerent, illustria nomina iis inscribere solebant, hoc causæ fuisse censent Benedictini, quod cum Ambrosii opera diligenter lectitasse videatur Maximus, ex iisque, potissimum ex commentario in Lucam, magna fragmenta ad verbum excerpta indiderit, incautis librariis errandi præberit occasionem. « Inde similiter, inquit, conjicere forsanne liceat, non alium auctorem libris seu sermonibus *de Sacramentis* querendum esse quam eundem Maximum, cui conjecturæ locus et tempus patrocinantur. »

SÆCULO XVIII.

1713.

Patauii, typis seminarii, apud Joan. Manfrè, in-4. S. Maximi Taurinensis episcopi sermones (73, partim editi, partim inediti) cura et studio Ludovici Antonii Muratorii; in tomo IV *Anecdotor.*, pp. 1-117.

Muratorius ex eodem codice Ambrosiano ex quo partem homiliarum duodecim ineditarum excerpterat Mabillonius, non solum novas denuo, nec paucas eruit, quas vere Maximum auctorem habere putat homilias, sed eas etiam quæ jam editæ fuerant sive inter Ambrosii, sive in Maximi ipsius operibus adnotavit et iudicio suo confirmavit. Stylum potissimum iudicem secutus est, sed non minus Gennadium et alia indicia ex iipsis homiliis petita.

1733.

Parisiis, apud Montalant, ad ripam PP. Augustinianorum, prope pontem S. Michaelis, in-fol. S. Maximi Taurinensis episcopi homiliæ sex, ex schedis Mabillonii edidit Edmundus Martene in tomo IX collectionis amplissimæ vet. SS. et monumentor., quam una cum Martino Durando ejusdem ac ipse congregationis sancti Mauri socio et presbytero novem voluminibus adornavit; pp. 134-142.

Selegerat eas Mabillonius ex eodem codice Sangallensi, ex quo primum homilias duodecim publicavit, alias ex nonaginta et septem quas sub nomine Augustini comprehendebat, quarum tamen pars maxima jam sub Augustini, vel Ambrosii, vel ipsius Maximi nomine exarata erat, in aliud tempus reservans. Sed præter has sex nihil in schedis ejus ab hoc editore repertum est.

1741.

Venetis, apud Augustinum Savioli, in-fol. Opera Maximi Taurinensis; accedunt operibus Leonis M. ab eodem bibliopola editis.

De hac editione, ut de sequenti, dicitur in annali-

bus editionum Leonis. Ad manum neutra fuit. Ignoramus ergo utrum solæ primitus cum Leone vulgari solitæ homiliæ 74 redditæ sint, an ex Mabillonii, Muratorii et Edmundi Martene collationibus fuerint locupletatæ.

1748.

Venetis, apud Andream Poletti, in-fol. Sermones et homiliæ S. Maximi episcopi Taurinensis. ad mss. codices denuo castigati et aucti; accedunt Leonis M. operibus per eundem excusis.

1749.

Venetis, apud Carolum Pecora, in-fol. S. Maximi Taurinensis episcopi sermones varii; in Combefisii *Bibliotheca concionatoria* novæ editionis, potissimum per tomum I, II, V et VI.

1773.

Venetis, ex typogr. Joan. Bapt. Albritii, in-fol. Sancti Maximi episcopi Taurinensis complures homiliæ, quæ in antea editis desiderantur, *evulgatæ* cura et studio vv. cll. Mabillonii, Muratorii et Martenii, recollectæ ab Andrea Gallandio; in *Bibliotheca Vet. Patrum antiquorumque scriptorum ecclesiasticorum*, tomo IX, pp. 349-395. Additus est etiam sermo novus ex Combefisio. Subjecit editor breves aliquot notas, variantes, emendationes, conjecturas, nec non loca biblica, quæ vel diserte profert, vel respicit saltem Maximus. In prolegomenis denique cap. 9, pp. 20-22, de Maximi rebus, et harum ejus homiliarum editoribus exquisito cum iudicio dissertitur.

1784.

Romæ, typis sacr. congr. de Propaganda Fide, in-fol. max. Sancti Maximi episcopi Taurinensis opera jussu Pii Sexti. P. M. aucta, atque adnotationibus illustrata a Victorio Amedeo, Sardinæ regi D. D.

Seriem cum homiliarum, tum sermonum in hac editione contentorum supra dedimus. Jam primum esse debet, ut, quonam pacto præstitum sit illud, quo maxime gloriari ea possit, ut non tam aucta, quam de novo condita videatur, explicemus. Simulac nimirum a pontifice summo Brunoni Bruno hæc concredita esset Maximum orna: di provincia, non solum intra Italiam auctoritate sua egit, ut ubicunque libri mss. in quibus aliquid Maximi operum inesset, delitescerent, studiosè inquirerentur et ad edita excuterentur, quique inde provenissent vel novorum sermonum vel variantium lectionum fructus, una cum formæ, characterum, atque ætatis declaratione Romanam mitterentur, sed extra Italiam etiam idem per legatos suos fieri curavit. Ipsum denique Brunum insigniores et codicibus mss. maxime abundantes bibliothecas veluti Casinensem et Florentinas adire et suo ingenio experiri jussit, quantum lucri esset laturus. Simul summi undequaque et loco et doctrina viri et officii sui erga pontificem testandi causa et bene de Maximo merendi cupidi eximiam in hoc studio editori navarunt operam. Is ergo postquam omnes, quotquot hactenus curatæ essent Maximi editiones circumspererat et conquisiverat, ingenium quo

deinde legendis virorum historię criticęque artis peritia insignium de Maximo scriptis, qualia sunt ex antiquioribus, Gennadii et Honorii Augustodunensis, recentiorum vero, Trithemii, Erasmi, Sixti Sinensis, Latini Latinii, Bellarmini, Baronii, Labbei, editorum Augustini et Ambrosii e congreg. S. Mauri, Natalis Alexandri, Joan. Alb. Fabricii, Cavei, Dupin, Oudin, Tallemontii, Ceillerii et fratrum Ballerini-
 norum, nutriverat; tantaque denique mss. copia mactatum se videret, quod ad editas quidem, secutus est partim exemplum Gymnici, qui primus septuaginta quatuor homilias dederat a Galesinio mox recusās, ita tamen ut nonnulla ejus aut suppleret, aut emendaret, omninoque ad probatorum mss. fidem exigeret, partim representavit exempla editionum Parisiensium operum S. Ambrosii annorum 1569 et 1690, Anecdotorum Muratorii an. 1713, et Musei Italici Mabilloniani an. 1724; novas autem et ineditas hactenus nonnisi consentientibus pluribus optimæ notæ mss. et ex judicii sui assensu in numerum allexit, hac adhibita in dijudicandis mss. codicibus cautione, ut antiquiores generatim præferret recentioribus, emendatioribus minus castigatis et iis plus tribueret, quos ex optimis exemplaribus descriptos esse cognovisset. « Id vero ut dignoscerem, inquit, regulas mihi subsidio tres comparavi. Earum fuit prior, codicum plurimorum eorumque antiquiorum emendatiorumque concentus; altera, veterum monumentorum scriptorumque auctoritas; tertia, historicorum criticęque artis peritorum consensio. His ergo præsiidiis munitus, permulta opuscula jure asserui Maximo, etsi essent qui ipsorum aliqua eidem accepta referri oportere aut inficiarentur, aut dubitarent. Quod si aliquando horum mihi præsidiorum vel aliqua vel pene omnia defuerunt, induci tamen non potui, ut sancto antistiti abjudicanda esse ducerem, quæ ab ipso fuisse scripta styli ac orationis similitudo suaderet. Neque vero, quod in quibusdam opusculis humilior quam in cæteris sit oratio, idcirco ab iisdem Maximo ascribendis deterri potui. Non enim sum nescius consuesse sanctos, ejus præsertim ætatis, antistites sublimiore elegantioreque oratione uti, cum auditores eloquentiæ doctrinæque laude præstantes nacti essent; humilior contra, cum conciones ad imperitum vulgus haberent. — Verum etsi par omnino in aliquot Maximi opusculis, atque in aliis pluribus esse non videatur sublimitas sermonis et elegantia; adeo tamen est series, collocatio, verborum ductus, asserendorumque sacrę Scripturę locorum ratio similis, ut facile in utrisque Maximum auctorem possis agnoscere. Jam vero si qua in opuscula incurri, quæ sermone tam vulgari, humili, abjecto, implicato scripta essent, ut prorsus indigna Maximo viderentur; ea equidem nihil hæsitans statui rejici oportere in numerum operum spuriorum, quanquam in aliquot codicibus inscripta essent Maximi ejusdem nomine. » Quod posterius latius ibidem editorum Ambrosii et Augustini e congreg. S. Mauri et Leonis M., fratrum Ballerini-
 norum exemplis defen-

dit. Atque hæc in universum quidem de methodo quam in adhibendis codicum mss. testimoniis secutus sit, præcipit; singulatim vero ad unamquamque orationem docet, unde illa sit, nova, an alias jam edita, quo jure Maximi nomen ferat, quibusve mss. se tueatur; quæ junctim *admonitionum* nomine ab eo comprehenduntur. Jam ad alia accedamus, quæ in hoc opere S. Maximi amatoribus videbuntur eximia, textus emendationem dico et illustrationem. Ad illam quod spectat, vix dubitari potest quin ei, qui S. Maximi ingenium propriamque dictionem adeo, ut noster, animo inbibit, egregie hic labor cesserit, nec facile illa, nisi ab æque exercitato in hujus aliorumque concionatorum lectione rite æstimari poterit; id unum tantum affirmamus, variantes lectiones larga manu appositas et diligenter enotatas esse. Illustrationi inserviunt cum argumenta sermonibus et homiliis præfixa, tum adnotationes, non omnibus quidem, sed prolixioribus passim subjunctæ, de fidei dogmatibus, quæ forte Maximus attigit, unice tractantes. De iisdem vero separatim etiam per systematis modum longe uberius quam in tali auctore quispiam desideraverit, commentatus est. Restat nunc ut totius operis descriptionem et quomodo singulæ se partes ordine continuo excipiant, paucis exponamus. Auspicatur volumen Pii VI P. M. ad Victorium Amedeum Sardinie regem epistola (d. Romæ apud S. Mariam Majorem vi idus Julii an. 1784, pontificatus anno 10), in qua tum Maximi de Taurinensibus merita, tum Taurinensium et universæ gentis Sabaudie imprimisque comitum ducumque ejus et regum denique pietatem, in tuenda propagandaque fidei catholice doctrina alacritatem et in apostolicam sedem devotionem ita prædicat, ut non omiserit singula pontificum Romanorum predecessorum suorum literis et Guichenonii Sabaudie domus historiographi testimoniis confirmare. Sequitur editoris *præfatio* in duas partes divisa, quarum una exponit *quibus scriptorum et codicum adjumentis, et quo ordine hæc editio sit perfecta*, altera *de doctrina Maximi copiosissime* disserit. Hanc excipit *de Vita S. Maximi Commentarius* verbosissimus, binis columnis impressus. Proxima sunt *testimonia scriptorum ecclesiasticorum de scriptis S. Maximi Taurinensis*, cui adnectitur *elenchus editionum homiliarum et sermonum* ejusdem. **D** *Postea notitia codicum mss., ex quibus auctor et locupletior prodit hæc operum S. Maximi editio*, itemque *declaratio ætatis codicum mss.* quorum specimina in tabulis ære incisus ad calcem subjectis sunt exhibita. *Index* denique *sermonum et homiliarum* sistitur. Quæ omnia juxta quam a nobis sunt enumerata 200 paginas implent. Debinc ipsi sermones et homiliæ genuini binis columnis, dubii ac spurii per appendicem adjecti, latis lineis impressi sequuntur. Coronant opus *indices duo locorum Scripturæ sacræ et rerum sententiarumque memorabilium*. Quod reliquum est, typographi solertiam non infra editoris artem substituisse notamus. Gaudet enim hæc editio chartis amplissimis candidis et teneris; typorum summa est varietas,

elegantia et nitor; descriptioque tam oculis grata est, quam commoda usibus; denique rarissima apparent operarum vitia, ut qui verum amet, necesse sit fateatur neutrum in profligando hoc opere Pii VI voluntati ac consiliis defuisse.

§ IV. Codices.

Quin codicum mss. loco habendæ sint antiquæ illæ homiliariorum editiones, in quibus Maximi, ut tot aliorum Patrum varii sermones primum formulis stanneis excerpti sunt, qui addubitare vellet, næ illum celebres Leonis M. operum editores exemplo suo redarguerent et docerent, horum lectiones, ut pote ex mss. sæculo ix antiquioribus ductas, non parvi faciendas esse. Quo magis miramur recentissimum Maximi editorem, eorum vel oblitum esse, vel plane eos contempsisse. Sed ingens mss. librorum quæ ei suppetebat copia, causa haud dubie fuit ut alterutrum acciderit.

Utrum ex hujuscemodi Homiliarii vel impressis vel mss. exemplaribus, an ex aliis mss. fasciculis decerpta fuerit collectio sermonum Maximi, quam Damianus ille Ascendiensis Joanni Gymnico excudendam dedit, nondum a quopiam, quantum ego memini, quesitum est.

Maillonii codicibus, Ambrosiano scilicet, Romano, et Sangallensi cum item Romano editor usus fuerit, commodior de iisdem in sequentibus dicendi locus erit. Ergo Brunonis Bruni mss. librorum apparatus recensere nunc aggredimur, qui quidem tantus fuit, quantus nulli adhuc ejusmodi saltem, id est, non multorum voluminum scriptoris editori contigit. Erant autem partim Italici, partim Germanici, quæ posteriore appellatione etiam Helveticos et Belgicos quosdam comprehendit. Series autem omnium sic se habet.

A. CODICES EX ITALIA CONQUISITI.

I. *Subalpini*. — 1° *Codex Taurinensis*. Membranaceus, in-folio, sæculo certe xi scriptus, quo verisimilius est eum ex optimis exemplaribus fuisse ductum. A recentiori manu apposta erat inscriptio: *Ad usum majoris ecclesie Taurinensis*. Continebat partim homilias, partim sermones Maximi 122, quorum plures nondum lucem aspexerant, eorumque indicem una cum titulis et initiis singulorum separatim habes in novissima editione descriptum pp. 167-172. Peculiaris quippe ipsi fuit series continua et colligatio homiliarum titulorumque appositorum satis castigata perfecta descriptio. Distributi fuerant scilicet sermones et homiliæ juxta anni ecclesiastici tempora, ut divinis officiis inservirent. Simul ex eodem patet, collectione hac antiquiorem alteram exstitisse; siquidem scriptor ejus passim quæ ipsi deerant indicavit. Unde colligit editor longe plures quam nunc exstant, a Maximo habitas et lectas olim in antiquioribus codicibus fuisse homilias. Nec levem etiam, idem inquit, hunc indicem sibi præstitisse conjecturam, ut quas homilias et sermones Maximi

A nomine ex editionibus et codicibus collegisset, ipsi tutius adjudicaret, ex titulorum et orationis congruentia auctorem arguens. Monet denique in hoc juxta quam in tribus sequentibus codicibus formas plerumque characterum aut prorsus aut plene fuisse deletas, adeo, ut vix fragmenta quedam remanserint, quæ tamen facile intelligi, aut non difficulter legi a perito lectore possint.

2° *Codex Pedonensis*, qui olim fuit monasterii S. Dalmatii de Pedona, membranaceus, in-folio, laceros quidem multis in partibus, ita tamen ut ex numeris apposis dignosci possit comprehensas in eo fuisse homilias 242 et sermones 20, videaturque collectio ex optimis exemplaribus condita. In titulis homiliarum et sermonum per omnia fere cum Taurinensi convenire dicitur, sed ætate superiore et a sæculo viii repetendum esse versus in extremo appositum demonstrant, quibus scriptus traditur sub *Ruperto abbate cænobii Pedonensis* et regnante *Kurolo rege Longobardorum et Francorum*. Anni notæ evanuerunt.

3° *Codex Pedonensis alter*, membranaceus, in-quarto, sæculi xi, excratus quippe a *Josepho monacho*, quo tempore abbas *Henricus monasterio isti præfuit*, rexque *Henricus in Italia obtinebat principatum*, ut versibus ad calcem ascriptis similiter declaratur. Lusunt homiliæ 170, sermones 40, sed diverso a superioribus ordine dispositæ et cum sermonibus permixtæ. In fronte litteris e minio majusculis Maximi nomen inscriptum gerit. Scipio Maffei ejusdem cum superiore ætatis, sæculi nempe viii esse judicabat.

4° *Codex Appaniensis*, id est, monasterii seu prioratus de Appania, ad quod olim pertinuit, in-folio parvo, imperfectus in principio et in corpore; avulsa enim sunt multa folia. Complectebatur autem sermones 31, homilias vero 70 (a), ut ex numeris restantium colligitur. Ex forma characteris ad sæculum ix vel summum ad x referri debet (b); id quod subscriptio quodammodo confirmat, in qua Lotharii imperatoris (incertum, I, qui an. 841, an. II, qui an. 947 imperio potitus fuit) fit mentio.

Quatuor hosce codices dudum ante initum a Pio VI Maximi edendi consilium excusserat et cum editis diligenter compararat Franciscus Meyranesius, Academicæ Taurinensis theologus, qui quidquid inde enotaverat, una, ut auguror, cum accurata eorum descriptione Josephi Vernazzæ hortatu ad Brunonem Brunum transmisit, cui universe quidem, cum ob vetustatem, tum ob miram inter se consensionem plurimum profuerunt, præsertim autem auctores exstiterunt, ut nonnulla antehac inedita, quæ Maximi nomen in iis præferrent in iisque tres de Baptismo tractatus, ei assereret.

II. *Codices Vercellenses*, i. e., capituli ecclesiæ Vercellensis, quos Subalpinus annumerat in præfatione editor.

1° *Codex membranaceus* sign. num. vii, in-folio, sæculo xi ascribitur.

(a) Sic in præf., alio loco 120 scriptum est.

(b) In notitia codicum error esse videtur, quod

culi xi, duabus columnis exaratus, comprehendens A unam homiliam de *Calendis Januarii*, in omnibus editis impressam.

2° *Codex membranaceus* sign. num. LXXVII, in-folio maximo, sæculi XII vel XIII, integer, complectens sermonem jam vulgatum de *Mirabilibus*, et quatuor illos sermones de *Eusebio Verc. ep. et martyre*, a Bruno inter spurios rejectos.

3° *Codex membranaceus* sign. num. LXXXI, in-folio maximo, sæculi XII vel XIII, ut adnotatur (a), exhibens 12 partim sermones, partim homilias.

Vercellensibus codicibus in operibus S. Leonis jam usi erant fratres Ballerini. At in usum Romani editoris denuo excussit ejusdem ecclesiæ canonicus Ant. Franc. Frisius.

III. *Codices Novarienses*, i. e., bibliothecæ ecclesiæ B cathedralis Novariensis.

1° *Codex membranaceus* sign. num. x (b), in-folio, sæculi XI, litteris initialibus eleganter pictis ornatus. Comprehendit duas de *Communi SS. martyrum homilias* (c).

2° *Codex membranaceus* sign. num. XI, in-folio, sæculi XII, litteris itidem initialibus coloratis, unam homiliam de *SS. martyribus* hac in ed. col. 263 continens.

3° *Codex membranaceus* sign. num. XXVII, in-folio, sæculi XI (d), litteris initialibus et titulis rubricatis, partim homilias, partim sermones 27, omnes jam vulgatos, præstans.

4° *Codex membranaceus* sign. num. XLII, in-folio, exaratus, ut in nota eidem ascripta legitur, anno C 1234. Ornatus est, ut cæteri, et continet 12 sermones jam editos et aliis codd. confirmatos.

Excusserat hosce Novarienses codices in usum Bruni idem Ant. Franc. Frisius. Plures autem et optimas variantes lectiones suppeditasse sibi scribit, indeque colligit ex perfectis archetypis eos fuisse descriptos. Cum Vercellensibus sæpe conveniunt.

IV. *Codices Romani*.

α *Vaticani*. In bibliotheca Vaticana testatur editor plus triginta homiliosos se reperisse, quorum vetustiores ad initia sæculi octavi referri posse videntur, siquidem Romanis characteribus quadratis perscripti erant. Plerique omnes integri, ex parte olim ad Sirlatum card. pertinebant, qui aliqua in iisdem sua adnotavit manu; pars eorum reginæ Suecorum D Christianæ fuit, alii ex Ottoboniana suppellectile perfecti erant. Singuli ad condendam S. Maximi collectionem aliquid contulerunt. Præfert autem cæteris tres, qui indubias sæculi VIII notas exhiberent, inter quos celeberrimus is qui Gennadii librum de *Viris illustribus* complectebatur. Alii duo signati num. 3835 et 3836 membranacei, in-folio parvo, caractere

(a) Sic in notitia, in præfatione autem scribit, pertinere eum ad sæculum XI et complecti homilias 18, omnes jam typis vulgatas.

(b) In præf. audit ei *septimus*.

(c) Sic in præfatione. In notitia codicum autem scribit, repertum in eo fuisse sermonem unum de *Communi martyrum* S. Maximi nomine nondum antea

majusculo nitido exarati, sermones et homilias per totum annum in duas partes distributas exhibebant. Reliquorum juxta ætatis seriem hæc est apud eum recensio.

Cod. Vat., in-fol. min., num. 248, membran., sæc. XI circiter.

Cod. Vat., num. 1278, et *Vat. Palat.*; num. 430 in-fol., membranacei ambo, circiter sæc. XI.

Cod. Vat. num. 4222, litteris Longobardicis exaratus, in-fol. max., sæc. XI (fortasse scribere voluit XI, si vere ætatis ordinem servavit).

Cod. Vat., num. 4951, sæc. XI vel XII olim card. Sirlati, nitide et diligenter scriptus, ex quo plures de *Epiphania* homiliæ, item de *Quadragesima* et S. *Joanne Baptista* descriptæ.

Cod. Vat., num. 1196, ejusdem circiter ætatis, vitas sanctorum et passiones martyrum referens. In eo quatuor de S. *Joanne Baptista* sermones reperti.

Codices Vat. signati num. 1267, 1269, 1270, 6450, 6451, 6452, etc., et *Vat. reginæ Suecor.* 125, 128 et 539, qui omnes ad sæc. Christi XII pertinent.

Cod. Vat. Reg., num. 1025, membranaceus, in-fol., sæc. XIII.

Codex alter, num. 19, in-fol., ejusdem ætatis.

Cod. Vat., num. 587, sæc. XIV.

Codices Vat. Palat., num. 183, 452, 435, chartacei, sæculi XIV.

Cod. Vat. Ottobon., num. 106, in-fol., membranac., sæc. XI, *Cod. Vat. Ottob.* alter, num. 773, in quo per sententias et doctrinas Patrum agitur de mysteriis redemptionis humanæ, interque eas plurima citantur S. Maximi. Opus ineditum, absque auctoris nomine forte perscriptum extremo sæc. XIV.

Antequam autem ipsos hosce codices perlustraret, acceperat a Petro Aloysio Galletio, monacho tum Bened. congreg. Casinensis, post Cyrenensi episcopo, varias lectiones ex Vat. codd. et sermones aliquot diligenter inde descriptos, quæ stimulum tanto acriorem ipsi indiderunt ad omnia suis oculis cognoscenda.

β. *Basilicæ S. Petri*. Recensentur sex :

1° *Codex* sign. num. 106, litt. C, membranaceus, in-fol., sæc. XII.

2° *Codex alter* continens homilias et sermones in D lectiones distributos.

3° *Codex* sign. num. 210, in quo collectio sermonum Leonis M., inter quos nonnulli qui S. Maximi posterioribus temporibus adjudicati sunt. Sæculi videtur XIV.

4° *Codex* sign. num. 7, A. Lectionarius et passionarius, continet partem homiliæ S. Maximi de *Mirabilibus*.

5° *Codex* sign. num. 40, A. Lectionar. continens

editum, qui exstet in ed. Rom. col. 631. At ibidem dicitur, describi hunc sermonem ex VIII codice bibl. S. Marci Venetiarum. Videtur adeo ipsa multitudine codicum causa fuisse ut hæc confunderet.

(d) In præfatione IX vel ad summum X sæculi esse traditur.

octo partim sermones, partim homilias S. Maximi. A

6° *Codex* sign. num. 9, A. Lectionar. continens sermones in *Nat. apostolorum Petri et Pauli* et alterum de *S. Laurentio*.

Cæterum testatur Brunus, codices S. Petri præ cæteris emendatissimos esse, utrisque autem, hisce scilicet et Vaticanis, hoc impertit elogium, eos et emendatiore textu, characterum nitore et elegantia, et concentu inter se, reliquis omnibus præferri oportere.

7. *S. Crucis in Jerusalem*, i. e. bibliothecæ Roma æ monasterii S. Crucis in Jerusalem, ordinis Cisterciensis. Inter hos longe præstantissimus fuit :

1° *Codex Nonantulensis*, id est, qui olim erat monasterii Nonantulani in agro Mutinensi, ante annum Christi octogesimum acquisitus ab Anselmo abb. te, membranaceus, in-folio, notatus num. XC in fronte quidem exteriori, quanquam intus pag. 1 num. CXXXIV præfert. Omnes ejus bibliothecæ codices cum antiquitate, tum accurata scriptura antiquitateque antecellit, spectatque ad sæculum vii vel summum viii. Ductus litterarum Romanus est, secundæ, ut aiunt, ætatis, paululum vergens ad Longobardicum. A pag. 129 ad 160, inquit Brunus in præfatione, sexaginta partim homilias, partim sermones complectitur, qui omnes, judice card. Besutio in indice ejusdem bibliothecæ, S. Maximum auctorem agnoscant. At in notitia codicum, ubi omnium sigillatim titulos recenset, numerat 63. Mabillonius contra, qui pridem eo usus erat, homilias in eo contineri scribit 73, ex quibus pleræque etiam in exemplari Sangallensi habebantur. Inscriptum erat, eodem teste, in fronte codicis nomen auctoris : sed eo abraso, sancti Ambrosii nomen substitutum. Maximam tamen partem harum homiliarum Maximi esse censet : tametsi quedam alix Hieronymi et Augustini sub eorum nomine insertæ essent.

2° *Codex Nonantulensis alter*, signatus num. XCIX (intus LXVII), membranaceus, in-4, caractere Romano rotundo et eleganti, sæculo circiter xii exaratus. Principio exorcismos super energumenos continet, deinde epistolas duas pontificis Max. A. (Alexandri III, putat Brunus); postremo a pag. 5 ad 163 homilias sermonesque S. Maximi 96, in quibus 48 sermones nullatenus ab iis quos codex XC continet discrepantes, unde verum eorum auctorem Maximum esse cum Besutio Brunus censet, astipulantibus versibus barbaricis ab initio eorum ascriptis et titulo. Etiam hujus codicis sermonum homiliarumve titulos singulos transcripsit in notitia codd., sed numerus similiter ac in priori discrepat, nec 96 sed 92 exhibentur.

3° *Lectionarium* sæculo fere xiii perscriptum, signatum num. 9 (intus 222), in-folio grandiori, membranaceo, litteris quadratis exaratum. Continebat lectiones de Tempore et de Sanctis et homilias aliquot.

4° *Lectionarium Cisterciense alterum*, sæculi xiv, in-folio itidem grandiori, membran., caractere semigothico exscriptus. Inerant 12 homiliae S. Maximi.

Monita et variantes lectiones testes advocat Brunus, ex quibus constet, quantum utilitatis hi codices editioni suæ contulerint.

PAVUL. LVII.

8. *Vallicellani*, i. e. bibliothecæ Vallicellanae PP. congregationis Oratorii S. Philippi Nerii, quæ lectionariis valde insignibus abundat, ut pridem a Balleriniis fratribus in Leonis M. editione edocti sumus. Septemdecim ex iis evoluit Brunus, in quibus quinquaginta erant Maximi sermones et homilias, quos cum editis contulit; nempe :

1° *Codex II*, membranaceus, in-fol. max., sæc. xi circiter, in quo novem sermones Maximi.

2° *Codex VI*, membranac., in-fol. max., sæc. xiii.

3° *Codex VII*, membr., in fol. max., sæc. xiv.

4° *Codex VIII*, membr., in-fol. max., sæc. xiii. Hi non nisi unum aut alterum Maximi sermonem habebant.

5° *Codex IX*, ejusdem ætatis ac formæ ac præcedens, tres sermones continebat.

6° *Codex XV*, ejusdem formæ et ætatis, sermones decem Maximo inscribit.

7°-9° *Codices XIX, XX et XXV*. Primus est membran., in-fol. max., litteris Longobardicis exaratus, sæculi forte ix; ejusdem ætatis et formæ, nec tamen characteris, ac reliqui duo. Quilibet eorum non nisi unicum Maximi sermonem continebat.

10° *Codex* sign. 4, septem homilias exhibens per anni circulum, in quibus septem Maximi sermones.

11° et 12° *Codex A 9, codex A 10*; uterque membr., in-fol. max., sæc. xiii; prior unicum de *SS. Apostolis Petro et Paulo*, posterior sex profert.

13°-17° *Codices A 16, B 5, H 2, H 7, H 23*, unum vel alterum sermonem aut homiliam suppeditantes.

x. Lateranenses. In hujus basilicæ tabulario plures olim, quam nunc supersunt, existisse codices ex numeris inscriptis patere monet Brunus. Quatuor tamen invenit homiliaria, quorum tria membran., in-folio max., caractere Romano nitide exarata, sæculo xi scripta cæset, quartum in-fol. minori, sæc. xiii. Ex grandioribus illis duo in fronte voluminis inscriptum gerebant : *Compositum a Secundino Taurominitano episcopo tempore sancti Gregori papæ*.

Ex Lateranensibus quedam ante inedita, nempe sermonem in dominica Palmarum et de Communi plurimorum martyrum desumpsit, aliaque eorum testimonio confirmavit, omninoque Balleriniorum, qui emendatissimos censeant, subscripsit sententiæ.

ζ. *Casanatenses*. Bibliotheca card. Casanatae apud FF. prædicatorum ad Minervæ duos præbuit homiliarios codices membranaceos, in-fol. max., eleganti et nitido Romano caractere sæc. fere xi scriptos. At pauca ex iis pro Maximo collegisse se testatur.

η. *Zeladiani*, id est, codices qui sunt penes card. Franc. Xav. de Zelada, bibl. Vat. præfectum, inter quos eminent :

1° *Codex Urbevitanus*, a capitulo cathedralis Urbevitanæ ipsi dono datus, membranaceus, in-folio maximo optime exaratus ab octingentis circiter annis. Inter plures celebriorum PP. homilias plures S. Maximi habet, quarum nonnullæ, etsi nomine auctoris careant, fidem tamen ex aliis codicibus nanciscuntur.

Ex eadem præterea bibliotheca Bruni usibus concessi A statis ac summi pretii libros mss. celeberrimi monasterii Farfensis, duos præcipue observavit membranaceos, in-fol. max., lectionarios ex card. Tamburini sententia sæculo xi perscriptos. Tertius codex item membranaceus, in-folio minori, sæculi x, cum aliis tractatibus homilias aliquot complectebatur. Duodecim (in præf. quatuordecim) sermones S. Maximi jam editos in iis invenit, pluresque inde variantes lectiones desumpsit.

2° *Codex* membranaceus, in-folio max., acta et passionibus martyrum continens, et

3° *Codex lectionarius*, in quo quatuor Maximi sermones.

θ. *Chisiani*. In Chisiana bibliotheca mss. libris abundantissima tres evoluit homilarios, quorum duo membranacei in-fol., sæc. xii, olim Ecclesia Anagninensis possedit. Tertius erat chartaceus sæc. xv, et plures Maximi sermones dubios continebat.

ι. *Carrarianus*, id est, codex præsulis Francisci Carrariæ, sacræ congregationis concilii a secretis. Fuit olim Ecclesiæ Strigoniensis, et Breviarium ejusdem continet. Scriptus est in membranis candidis, caractere nitido et eleganti, initio fere sæculi decimi B sexti, picturis splendidissimis a Joanne Bocardino, cive Florentino in hoc artis genere eximio, ornatus. Septem homilias Maximi exhibebat, quarum variantes lectiones suis locis sunt propositæ.

κ. *Codex bibliothecæ Anglicæ S. Augustini*. Breviarium sæculi xv, membranaceum, in-folio, eosdem quatuor sermones sancto Maximo attributos complectens, quos Breviarium Ecclesiæ Veliternæ continet.

Cæterum lustravit etiam Brunus bibliothecas Columnarum comitum, Barberiniorum et Albanorum; at nihil in eorum codicibus reperisse se affirmat, quod non tritum editorum superiorum sermone, aut non pervulgatum esset. Cum autem ad pontificem maximum relatum esset, quam dives præ cæteris libris mss. Maximo profuturus esset Casinensis bibliotheca, ipsam Brunum Casinum se conferre eosque evolvere jussit. Paruit ille et adjuvantibus doctis aliquot ejus congregationis monachis 20 codices excussit. Erant autem :

V. *Codices Casinenses*, omnes membranacei, partim Romano, partim Longobardico caractere exarati et meliorum criticorum judicio ad x vel xi sæculum referendi. Signabantur his numeris : 102 (alias 1094); 203 (alias 1075); 104 (alias 2030); 106 (alias 1072); 107 (alias 1034); 126, 129, 123 (alias 581); 131, 147 (alias 1100); 144, 142 (alias 1100); 193, 305 (alias 1080). Omnino autem sexaginta sermones plerosque jure sancti Maximi nomen ferentes in iis deprehendit. Attamen paucos ex iisdem in appendicem, tanquam spurios et Maximo indignos, non obstante horum D codicum auctoritate rejecit. Illud notabile ducit, quod homilia de *Evangelica Piscatione* et quartus ac septuagesimus sermo, de *Natali sancti Laurentii*, cum nisi sola unius codicis Laurentianæ Medicæ bibliothecæ epigraphæ Maximo ascribi nequirent, jam etiam inscriptione codicis alterius hujus bibliothecæ quasi firmiter asseveratione ei tribui videantur. Cæterum quantum hosce codices insigni plane bonæ frugis variantium lectionum copia Maximum illustrare scribit, fatetur tamen, eos plerumque ita cum Vaticanis congruere, ut in iis vix quidquam deprehendi possit dissimile.

VI. *Codices Farfenses*. Inter plures summæ vetu-

VII. *Codices Sublacenses*. Ex vetustissimi monasterii Sublacensis bibliotheca tres codices mss. cum editis contulit. Erant autem Lectionarii sæculi xiv, in membrana fol. max. litteris Gothicis exarati, tres sermones S. Maximi continentes.

VIII. *Codices Beneventani*. In bibliotheca Ecclesiæ Beneventanæ antiquis libris mss. instructissima, quatuor reperiri monet codices, qui sermones 10 exhibeant S. Maximi nomine insignitos. Membranaceos esse declarat, in-fol. max., signatos num. I, II, III et IV, et sæculo xii non inferiores, ut ex caractere argui possit, et ex judicio eminentissimi card. Stephani Borgiæ, qui decerpta ex iis cum Bruno communicavit.

IX. *Codex Veliternus*. Breviarium ejus Ecclesiæ sistens, servatus in tabulario capituli Veliterni, membranaceus, in-folio parvo, sæculi xv, caractere eximio et litteris initialibus eleganter pictis exaratus. Quatuor sermones in collectionem Brunianam traductos continet, quorum duo sancti Augustini, alii duo sancti Maximi nomen præferunt. Communicaverat cum Bruno eminentissimus Stephanus Borgia, jam S. R. C. card.

X. *Codices Bobienses*. Bobiense monasterium est S. Columbani in eo tractu ducatus Mediolanensis, qui nunc Sardinia regi paret, cujus codices S. Maximi opuscula continentes laudat Muratorius in indice bibliothecæ ejus sæculi x edito in Antiquit. medii ævi tom. III, pag. 819. Quæ cum cognovisset monasterii Casinensis atque congregationis istius abbas generalis Dominicus Favilla, scripsit ad Bobiensem abbatem et mandavit ut de codicibus eisdem cognosceret et ad se referret. Sed rescripsit ille, frustra eosdem a se suisque esse perquisitos ac nescire se, nisi penitus perierint, quo casu sublatis et quorsum asportatis fuerint. In iis vero qui adhuc in suo monasterio existunt codicibus, octo esse inventos sermones S. Maximi nomine insignitos, quos exscribi etiam et Romam ad Brunum mitti ipse curavit. Ex his octo sermonibus tres genuini erant et alia editi, reliqui quinque tanquam suppositi in appendicem sunt a Bruno rejecti.

XI. *Codices Neapolitani*, quos lustravit et excerpta cum Bruno communicavit Angelus Maria Bandinius.

α. *Bibliothecæ Montis Olivæ*. Hujus in notitia duo, in præfatione tres enumerat codices, qui Maximi aliquot orationes continerent. Homilarii omnes, et quidem.

1° *Codex* membranaceus, in-fol. max., caractere Romano exaratus, sæculi, ut in præfatione Brunus

ant, xi, sed juxta ejusdem in notitia assertionem, A sæculo xiv non superior, et acquisitus Florentiæ sæculo xv. In hoc codice unum genuinum S. Martini sermonem deprehendit, cujus initium : *Sape intimum est*, quique ab eo juxta mss. testimonia sequenti sub tit. : *De jejuniis generalibus reliquis sermonibus de Quadragesima* est adjectus.

2º Codex alter priori persimilis. Sic in præfatione. At in notitia plane de eodem silet.

3º Codex chartaceus, in-fol. min., cum initialibus vario colore ornatis, sæculi, ut character ejus demonstrat, xv. Hunc alterum vocat in notitia. Ex hoc etiam sermonem genuinum Maximi, olim Ambrosio tributum, deprompsit, qui inscribitur : *Ante Natale Domini*, et incipit : *Satis abunde dixisse me credo*.

Duos præterea ex iisdem codicibus sermones inter dubios reposuit, alios autem, quos iidem exhibebant, tanquam indignos Maximo plane abiecit.

β. *Bibliothecæ Augustinianorum S. Joannis ad Carbonariam*. Codex membranaceus, in-folio, medio fere sæculo xiii (in notitia, sæculo xiv) exaratus, haud quidem inedita sed variantes lectiones quam plurimas suppeditavit.

XII. *Coactes Florentini*. « Quanvis, inquit Brunus, nulla fere sit Florentiæ bibliotheca, quæ aliquibus mss. codicibus non exornetur, attamen Laurentianæ copia et raritate omnibus eminet, cum principes Medicei nullis pepererint sumptibus, ut eam locupletarent; quorum litterarum amorem, et munificentiam Franciscus I imperator, et Petrus Leopoldus ejus filius Etruriæ magni duces secuti sunt. » Hos ergo primos, imo solos, siquidem de aliis tacet, consulendos censuit, eosque dividit in Laurentianos et additos.

1º Ex *Laurentianis* autem, qui sunt *Medicei*, præsto fuerunt :

Codex 1, Plut. XIV, membranaceus, in-fol. max., sæc. xii.

Codex 36, Plut. XVII, membranaceus, in-fol. max., sæc. xi.

Codex 37, Plut. ejusd., membranaceus, in-fol. max., sæc. xi.

Codex 38, Plut. ejusd., membranaceus, in-fol. max., sæc. xi.

Codex 39, Plut. ejusd., membranaceus, in-fol. max., sæc. xi.

Codex 42, Plut. ejusd., membranaceus, in-fol. max., sæc. xi.

Codex 44, Plut. XVI, membranaceus, in-fol. max., sæc. xi.

Codex 23, Plut. XVIII, membranaceus, in-fol. max., sæc. xi.

Codex 1, Plut. XIV, membranaceus, in-fol. max., sæc. xii.

Codex 10, Plut. ejusd., membranaceus, in-fol. min., sæc. xv.

Codex 9, Plut. XIX, membranaceus, in-fol. min., sæc. xiv, continens epistolas Hieronymi.

- 2º Ex *additis in Laurentiana nostris temporibus* :

Codex 4, bibliothecæ olim sanctæ Crucis Minor, Plut. XXXIII partis sinistrae, membranaceus, in-fol. min., sæc. xi.

Codex 1, ejusdem Plutei, in-fol. max., sæc. xi.

Codex 4, Plutei XIII partis sinistrae, membranaceus, in-fol. min., sæc. xi.

Codex 5, Plutei ejusdem, membranaceus, in-fol. sæc. xi.

Codex 2, Plut. XXXIII partis sinistrae, membranaceus, in-fol. max., sæc. xi.

Codex 117, membranaceus, in-folio max., sæc. xi, olim bibliothecæ ædil. majoris, ecclesiæ Florentinæ.

Codices 172, 173, 174, 169, membranacei; in-fol. max., sæc. xi. Postremus fuit olim bibl. ædil. ecclesiæ majoris Florentinæ.

Inter hos præcipuos esse et castigate scriptos tradit, non item reliquos, quinque; nempe :

1º Sanctacruciensem; 2º eum qui olim fuit ecclesiæ Meldensis, nunc Laurentianæ bibliothecæ; sed ad quem ex supra recensitis illa spectent, auguratum difficile sit; 3º duos ecclesiæ olim Florentinæ, nunc quoque Laurentianæ bibl. ad usum chori, ex sententia ipsius, paratos; 4º codicem sæculi xiv, in quo homiliæ ea serie eoque ordine distributæ sint, atque in codice XCIX Sanctæ Crucis in Jerusalem. Scilicet homiliarii sunt omnes fere hi Laurentiani codices, de quorum indole et diversis generibus commode hac occasione præcipit editor, ut doceat, qui fieri potuerit, ut multi et plerique adeo mendorum et falsarum inscriptionum pleni sint. Fuisse enim monet homiliarios non solum cathedralibus, sed etiam parochialibus ac monasticis ecclesiis, quin etiam cuicunque sacerdoti, in quibusdam saltem regionibus, unde fieri vix potuisse, quia imperitis interdum calligraphis in manus inciderent.

XIII. *Codices Cistercienses Montis Amiatae*, i. e. cænobii veteris ordinis Cisterciensis S. Salvatoris in agro Senensi ditionis Clusinæ. Duo hic reperti erant codices, de quibus ad Brunum relatum fuit, Maximi homilias et sermones aliquot continentes, membranacei, in-fol. max., sæculi xiii, quos in monitis non infrequenter commemorat.

XIV. *Codices Lucenses*, i. e. ecclesiæ S. Martini Lucensis. Inter plures hujus ecclesiæ mss. codices, qui famam per celeberrimum ejus urbis archiepiscopum Joannem Dominicum Mansium adepti sunt, tres exstant, homilias quasdam et sermones S. Maximi præbentes, membranacei omnes, in-folio, characterem Romano sæculo xii vel xiii exarati; nempe :

1º Codex signatus P. † non nisi unum sermonem de S. Laurentio martyre, in ed. Rom. col. 579 impressum, continens.

2º Codex sign. num. 89 unam homiliam sinceram in Rom. col. 285 collocatam, aliamque spuriam in dedicatione sancti Michaelis archangeli a Bruno rejectam exhibens.

3º Codex sign. num. 85 decem et octo partim homilias, partim sermones sancti Maximi germanos omnes exhibens.

Non levem ex Lucensibus mss. utilitatem se cepisse Maximi editor testatur. Sed cum addit se ad laudem eorumdem silere non posse, quod nihil spurium, nihil supposititium in illis sit contentum (quapropter ex optimis exemplaribus ductos existimat), id, quomodo cum antecedentibus componi possit, nescire me fateor.

XV. *Codices Mediolanenses.*

α. *Bibliothecæ Basilicæ Ambrosianæ.*

1° *Codex* sign. lit. C. num. 98, exaratus litteris Longobardicis octavo circiter sæculo. Is ipse est quem primum Mabillonius et non minori diligentia post eum Muratorius excussit. Uterque haud paucos ineditos ante sermones ex eo eduxit, pluresque etiam notavit inter Ambrosianos jam tum vulgatos; ita tamen, ut de omnibus non satis certum sibi esse iudicium fateretur. Quippe mutilus est codex non in fronte solum, sed etiam in calce aliisque quam plurimis in locis, quod jure suo causam esse existimat Muratorius, cur clariora de harum homiliarum auctore desiderentur. Prætereaque illud, quod quidam insint sermones qui expresso nomine S. Maximo Taurinati episcopo tribuuntur; unde nasci sentit suspicionem, ne ceteri, quorum ipse non scribitur auctor, ad alios auctores pertineant. Dignum autem memoratu censeo, quod de hoc codice nuper demum Brunus comperit, cum super ipso ex Joan. Bapt. Branca substituto præfecti bibl. Ambros. quasisset, pertinuisse eum olim ad monasterium Bobiense, excidisse inde, magnoque diu post pretio a card. Frid. Borromeo partum ac bibliothecæ Ambrosianæ illatum esse. Hic autem codex, cum diu solus apud Mediolanenses cognitus fuisset, qui Maximi scripta quædam contineret: nuper demum alii cum Mediolani, tum Modoetiæ inventi sunt, ex quibus sermones aliqui inediti et plures variantes lectiones ad Brunum redierunt. Nempe:

2° *Codex homiliarius*, scriptus in membrana, sæculo fere XI. Ex eo homilia Maximi nomine insignita in *Traditione symboli*, multis cum variantibus lectionibus ex codice superiore, num. 98, transmissa fuit.

3° *Codex* membranaceus in-fol., caractere Longobardico exaratus, sæculo IX.

4° *Codex* item membranaceus, in-folio, sæculi XI.

5° *Codex* ejusdem basilicæ, membranaceus, in-fol., sæculi IX.

6° *Codex* alter ejusdem ætatis, qui non exstat nisi in exemplari exarato an. 1514 a canonico Casola. Ex hoc homiliæ aliquot Maximi nomen preferentes a Frisio canonico ad Brunum sunt transmissæ, inter quas præcipua de reparatione ecclesiæ majoria Mediolanensis.

β. *Bibliothecæ metropolitanæ ecclesiæ Mediolanensis.*

1° *Codex* membranaceus, in-folio min., sign. lit. F, num. 56, sæculi XIII.

2° *Codex* membranaceus, in-fol. max., sign. num. 202.

A XVI. *Codices Modoetienses*, i. e. bibliothecæ capituli Modoetiæ (Monza).

1° *Codex* sign. III, membranaceus, in-folio, sæculi VIII, qui diversos sermones in lectiones distributos complectitur.

2° *Codex* sign. B XI, membranaceus, in-folio, sæculi XII.

3° *Codex* sign. B X, membranaceus, in-folio max., sæculi XI.

XVII. *Codices Veneti*. Ipsa inclita Venetiarum respublica, simul ac de Pii VI consilio Maximi memoriam ac monumenta instaurandi inaudisset, quidquid in codd. mss. bibliothecarum suæ ditionis eidem conducere posset, colligi et singulari officii testificatione pontifici tradi curavit. Fuerunt autem,

α. *Bibliothecæ S. Marci*:

1° *Codex* sign. num. CLIII, sæculi XI, pars nimirum prima homiliarii distributi in duo ingentia volumina membranacea, in-folio, quæ juris olim fuerunt card. Bessarionis, et post ab eodem cum aliis ipsius libris dono reipublicæ data. Satis emendate scriptus est, ex eoque duo de *Quadragesima* sermones antea inediti accepti, quorum prior inter homilias col. 109, alter inter sermones col. 447 ed. Rom. locum occupat.

2° *Codex* sign. num. DVIII, membranaceus item, in-folio, sæculi XII; pars secunda alterius homiliarii libri, non tam castigate scripti, quam libri postulant qui publice in ecclesia legi solent. Repertus erat in æde S. Marci immixtus pauculis voluminibus, quæ Petrarcha ei ecclesiæ donarat, indeque in bibliothecam translatus fuit. Continebat tres sermones S. Maximi nomine apud Brunum editos col. 631, 633 et 635.

β. *Patavinus codex bibliothecæ canonicorum*, sæculi XV ex quo duo sermones, quorum alter incipit: *Ad exhibendum vestræ charitati sermonem*, etc.; alter: *Recte utque ex debito*, etc., descripti. Posterior inter genuinos locum occupat col. 623, prior inter dubios in appendice, col. 53.

XVIII. *Codices Veronenses* seu bibliothecæ capituli Veronensis.

1° *Codex* sign. num. 75, membranaceus, in-folio, sæculi VIII.

2° *Codex* sign. num. 431, membranaceus item, ejusdemque ætatis ac formæ. Uterque sermones aliquot suppeditavit, quorum variantes lectiones in annotationibus a Bruno sunt exhibitæ.

3° *Codex* sign. num. 49, ejusdem ætatis, pergamænæ formæque, unde profisciscuntur *Lectiones* seu *Expositiones Evangeliorum* nullibi adhuc inventæ, quas quidem Brunus non diversas putat a libro inscripto de *Capitulis Evangeliorum*, quem Gennadius, Honorius Augustodunensis, et Trithemius inter Maximi opera recensent. Præterea ex eo exscripti sunt duo tractatus, quorum unus est contra Paganos, alter contra Judæos; qui etsi auctoris nomen non præferant, digni tamen habiti sunt ab isto editore propter orationis et sententiarum cum aliis Maximianis opu-

sculis concordiam, qui eidem tribuerentur. Ex vetustate codicis tamen pluribus lacunis laborant.

Hosce Veronenses codices in novæ editionis commodum conferendos curavit antistes ejusdem Ecclesiæ Joannes Morosinus.

XIX. Codex Brixiensis. Capitulum ecclesiæ majoris Brixiensis lectionarium servat membranaceum, in-folio, sæculi xiii, unde curante Joan. Mannio Brixiensium antistite duo sermones sancti Maximi nomine exornati, nempe *de Corpore Christi*, in ed. Rom. col. 279, et *de Quadragesima*, col. 447, cum aliquot variantibus lectionibus deprompti fuerunt. Ilæ de Italicis codicibus Brunus. Aderant vero et

B. GERMANICI.

Data erat hæc provincia a Pio VI P. M. Josepho Barampio apud Viennensem imperialem aulam tunc apostolico legato, ut si quid ex Germanicarum bibliothecarum codicibus mss. ad ornandum Maximum crui posset, id cordi sibi esse sineret, et quantum posset, urgeret. Is igitur cum frustra suo ipsius labore ac industria bibliothecæ Augustæ libros evolvisset, ad monachos ordinis S. Benedicti se convertit, præsulesque monasteriorum Ratisponensis, Gottwicensis, Lambacensis Augiæque Divitis hortatus est ut in vetera bibliothecarum suarum exemplaria inquiri juberent, si quid collectioni operum S. Maximi profuturum detegi posset. Nec defuere illi officio. Scribit enim Brunus, certatim a monachis ad id opus cursum esse; perfectos indices locupletissimos homiliarum et sermonum Maximi; variantes lectiones haud parvi pendendas diligentissime transcriptas, indicatam codicum ætatem atque præstantiam in quibus opuscula exstarent S. Maximi nomini inscripta: atque hæc omnia denique Romam a laudato præsule transmissa sunt. Fuerunt autem codices sicut accepit, alii temporis nota insigniti, alii eadem carentes:

1° *Codices abbatiæ Augiæ Divitis octo*, signati numm. 12, 14, 15, 16, 19, 21, 29, 39.

2° *Codex bibliothecæ S. Emmerani Ratisponæ*, membranaceus, in-folio, sign. litt. E, num. 4, sæc. ix.

3° *Codex bibliothecæ Lambacensis*, membranaceus, in-folio, sæculi xiii.

4° *Codex bibliothecæ Gottwicensis*, chartaceus, sign. L 5, sæculi xiv vel xv.

C. CODICES BELGICI.

Duo reperti sunt in Belgii bibliothecis codices mss. quorum curam gessit, mandante Ignatio Busca apostolicæ sedis apud Belgas legato, qui in eo negotio pontificis jussui paruit, can. Vandenvelderus bibl. Lovan. præfectus et theologiæ professor. Erant scilicet:

1° *Codex bibliothecæ S. Martini canonicorum regularium Lovan.*, membranaceus, in-folio maximo, sæculi ix, duobus voluminibus exhibens homilias *de Tempore et de Sanctis*, inter quas triginta partim homiliæ, partim sermones S. Maximi.

2° *Codex bibliothecæ abbatiæ Camberonensis Cister-*

ciensis ordinis, chartaceus, in-8, nitido caractere exaratus a fratre Joanne de Waulx an. 1620, aliquot Maximi sermones continens præfixo titulo: *Sermones beati Maximi Taurinensis episcopi*, etc. Varietates horum codicum ascriptæ fuerunt editioni Coloniensi an. 1535.

D. CODICES HELVETICI.

Haud sane alius exstat liber ms. celebrior:

1° *Codice Sangallensi*, quem primus adiit Mabillonius. Is vero quanti eum fecerit et qualia ex eo eduxerit, supra doctum est. Commodaverat autem Mabillonio operam suam, quod silentio præterire nefas sit, Hermannus Schenkus, bibl. Sangallensis tum præfectus. Nunc recens de eodem accuratius ad Brunum retulit bibliothecæ istius item præfectus P. Magnus Hungenblykerus (nonis Januariis 1779). Assentiri se Joanni Mabillonio, et Martino Gerberto principi et abbati S. Blasii, codicem ipsum membranaceum, in-folio, litteris Longobardicis exaratum sæc. viii non recentiorem esse aientibus. Falso autem Augustini nomen præferre. Nihil enim in eo contineri homiliarum aut sermonum, quod acceptum Augustino sit referendum. Constare id scilicet ex altero ejusdem bibliothecæ noni sæculi codice, cui hæc præfixa epigraphe: *Homiliarum Maximi episcopi per totum annum de diversis festivitibus volumen valde vetus*. Nam cum eadem prorsus homiliæ in hoc atque in vetustiore illo codice contineantur, magni id certe argumenti esse oportere, errasse vehementer librarium, qui Augustinum Maximi opusculorum constituerit auctorem. In eo porro diffidere se a Mabillonio, quod ipse homilias non plus nonaginta in utroque illo codice numeret, Mabillonius vero septem et nonaginta, hæc omnino de causa, quod Mabillonius de sacramentis libros septem, qui Ambrosio ascribi solent, totidem Maximi homilias existimavit.

2° *Codex alter a Hungenblykero modo memoratus*, scriptus idem litteris Longobardicis.

Hæc sunt quæ editor Romanus de codicibus annotavit, qui novæ huic collectioni condendæ profuerunt, inter quos tamen tribus illis, quos Mabillonius primum evolvit, nempe *Sangallensi*, *Nonantulensi* nunc *S. Crucis in Jerusalem*, et *Ambrosiano Mediolani* primas et ipse defert. Parabatur etiam Gallicorum mss. collatio, sed, quamvis diu expectata, nondum Romam perferri potuerat, cum sibi diutius expectantium desideria suspendere non posse videretur. Attamen pollicitus est se, simul ac ipsi reddita fuerit, non commissurum esse ut in his numerandis, aestimandis atque celebrandis studium suum desideretur. Denique illud silentio præterire nequeo adjectas esse in fine voluminis Romanæ editionis ad uberiorem notitiæ hujus codicum illustrationem tabulas quatuor ejusdem ac ipsum volumen moduli, ære incisas, in quibus 27 specimina characterum et formæ codicum insigniorum representantur, ad quæ spectat *Declaratio ætatis* supra commemorata.